

COVID-19

İFLAS EDEN SİSTEM VE YENİ İŞARETLER

SOL SEMİNER MART 2020 SÖYLEŞİLERİ

Selçuk Candansayar, Oğuz Oyan, Hayri Kozanoğlu, Aziz Konukman,
Eriş Bilaloğlu, Aziz Çelik, Mustafa Sönmez

SOL SEMİNERLER Mart söyleşilerimizi kitap formatın da paylaşıyoruz. SOL Seminerler dizimizi salgının hemen öncesinde, sol program tartışmalarına katkı amacıyla başlatmıştık. Salgının başlamasının ardından, seminerleri dijital alanda sürdürdük.

Salgın, sistemde önemli çatlaklar oluştururken sonrası için de pek çok işaret biriktirmeye başladı. SOL SEMİNERLER ile bu tartışmaları güncel gelişmeler içinde ele almaya çalıştık. Salgının hem toplumsal boyutlarını hem de siyasal boyutlarını ele aldığımız bir söyleşi dizisi gerçekleştirdik. Bu kitapta bu söyleşilerinin çözümlerini bulacaksınız. Kitapta soru-yanıt olan bölümleri de okuma kolaylığı açısından metin olarak vermeyi tercih ettik. Bir söyleşiyi ise anlam bütünlüğünü korumak için sorun-cevap olarak yayınladık.

SOL SEMİNERLER önümüzdeki günlerde de bu tartışmaları hem dijital platformda sürdürmeye, hem de bu birikimi kalıcı hale getirmek üzere aylık söyleşi kitapları olarak hazırlanmaya devam edecek. Öncelikle katkı veren hocalarımıza bir kez daha teşekkür ediyoruz.

Bu zor günleri dayanışma ve mücadeleyle aşacağımıza, kamucu, planlamadan ve toplumsal dayanışmadan yana yeni bir düzenin ilk filizlerini bugünden hep birlikte yaratabileceğimize olan inancımızla selamlıyoruz.

Sağlıkla, mücadele ve dayanışmayla!

SOL Seminerler

Nisan 2020

SALGININ BİREYSEL ve TOPLUMSAL ETKİLERİ

SELÇUK CANDANSAYAR

Bir haftadır ülkemiz Korona Virüsü ve COVID19 salgınının etkisi altına tümüyle girdi. Bu şekilde belki de ilk fark ettiğimiz gerçek şu oldu: Dünyadan kopuk değiliz, dünyanın bir parçasıyız. Aralık ayından beri Çin'den başlayan ve dünyaya hızla yayılan salgında ülkemizle ilgili bir dizi spekülasyon da boş çıktı. Türk geninin koruyuculuğu ya da bunun bir komplo olduğu, bu hastalığın abartılmaması gerektiği, hep olan salgınlardan bir tanesi olduğu gibi komplolar da boş çıktı. Şu anda sadece Türkiye değil, bütün dünya son derece ciddi bir salgınla baş başa. Korona salgınının son 20 yıldaki Afrika'daki Ebola, daha sonra yine Güney Doğu Asya kökenli Kuş Gribi, Domuz Gribi, SARS ve MERS salgınlarından bir farkı var. Biz; dünya olarak belki de yüz yıl sonra (İspanyol Gribi'nden sonra) ilk kez bu kadar büyük bir salgınla karşı karşıyayız. Salgının ölümcüllüğü tartışmalı olsa bile yaygınlığı artık tartışmasız hale geldi. Önümüzdeki dönemde

birkaç ay içerisinde dünya nüfusunun yarısından fazlası bu virüsle karşılaşacak. Bu karşılaşma özellikle ileri yaş grubunda ve fiziksel hastalığı fazla olan insanlarda maalesef ölümle sonuçlanabilecek. Böylesine büyük bir salgının bireylerde, toplumlarda, devletlerde politik, siyasi, ekonomik, toplumsal bir dizi değişikliğe yol açacağını görmek mümkün. Kaçınılmaz değişiklikler olacak. Bu değişikliklere kendimizi ne kadar hazırlayabilirsek, salgın dönemlerinden sonra ortaya çıkabilecek yeni dünyada kendi düşüncelerimize, inançlarımıza, ilkelerimize göre bir dünyanın kurulması için mücadele etmeye kendimizi o kadar da güçlü hazırlayabiliriz. O yüzden birkaç başlık altında bu süreci gözden geçirmemiz gerekiyor.

NE OLDU DA VİRÜSLER ÖLÜMCÜL HALE GELDİ?

Birincisi, evet İspanyol Gribi'nden sonra gelen en büyük salgına benziyor bu. Ne son, ne de ilk salgın. Virüsler bizden de önce dünyadaydılar, yaşamın en temel formları. Düşman değiller, hastalık değiller, yaşamaya çalışan canlılar. Ve dünya ekosistemi içerisinde bizden daha eskilerdi, bizden daha çoklardı ve aslında bizden daha da güçlüler. Belki de ilk fark etmemiz gereken şey bu. Ne oldu da bizden daha da eski, belki bir buçuk milyar yıldır yeryüzünde olan bir canlının bir formu şu anda insan türü için ölümcül hale geldi? Bu soruyu aklımızda tutarak salgın karşısındaki ilk tepkileri gözden geçirmemiz gerekiyor. Ucunda ölümün olduğu ve biraz da kaçınılması mümkün değilmiş gibi olan durumlara insanların verdiği çok standart evrensel, ruhsal tepkiler var. Bu tepkilere Aralık ayından bu yana baktığımızda bire bir görürebiliriz. Biz, dehşet verici ani durumlarda önce bir şok duygusu yaşıyoruz. Şok duygusu, hayatın her şey yolundaymış gibi görünen olağan akışını bozan ve ucunda ölümün olabileceği kuşkusuna

nun olduğu bir tehditin ortaya çıktığı her yerde oluyor. Deprem-den sonra da, selden sonra da, büyük saldırılardan, beklenmedik patlamalardan sonra da oluyor. Bulaşıcı hastalığın bunlardan biraz farkı var. Ne ile karşılaştığımızı bilmiyoruz. Bize bir şey geliyor, bir şekilde vücudumuza dahil oluyor, bizi hastalandırıyor ve aramız-dan bazılarını öldürebiliyor.

Korona Virüs salgınının Çin'de Wuhan'da başladığı andan itibaren verilen tepkileri gözden geçirerseniz önce herkesin şok geçirdiğı, sonra Çin'den daha uzak yerde olanların “Bu Çin'de olup biten bir şey, bizi çok ilgilendirmiyor, olur biter, geçmişte de olmuştu bit-mişti” gibi belki biraz küçümseyen, yok sayan davranışlar gördük. Buna eşlik eden başka bir şey daha oldu, herkes yorum yapmaya başladı. Kaçınılmaz olarak da komplo teorileri ortaya çıktı. Bir parantez açıp, Korona salgını çok da iyi bir örnek olduğı için, komplo teorilerinin arkasındaki mantığı biraz konuşalım.

KOMPLO TEORİLERİ

Komplo teorileri niye geçerli oluyor ve neden inandırıcı? Çün-kü komplo teorileri aslında olup biteni anlayamamanın, olup bitende bir tehlike varsa yaklaşan tehlike karşısında kendisini yetersiz hisseden insanların bir tür akıl yürütmeye süreci kendi dışına itme çabasıdır. Yani aslında “Birileri bir şeyler yapıyorlar da o yüzden oluyor” gibi. Korona Virüs salgınında; “İlaç tekelleri bunu yapıyor”, “Aşısı ellerinde hazır, dünyada salgın olduktan sonra aşıları çıkaracaklar ve çok para kazanacaklar” ve ya “Bu bir biyolojik silah, Çin ekonomisini çökertmek için ortaya çıktı ama kontrolden kaçırdılar ve kendilerine de bulaştı.” gibi yaklaşımların ortak bir noktası var, lütfen ona dikkat edin. Hepsi sürecin bir şey tarafından başlatıldığını dolayısıyla da bir şey tarafından da dur-

durulabileceğini ve o şeye birey olarak erişme ve onu değiştirme şansımızın olmadığı akıl yürütmesine dayanıyor.

Komplo teorileri güçsüzlüğümüzü örtmeye yarıyor. Güçsüzlüğümüzle yüzleşmekten bizi koruyor, tıpkı kapitalizmi üç-beş kötü niyetli ailenin planları, programları ile yürüten bir süreç gibi düşünmeye de benziyor. Hani eski Yeşilçam Filmleri'nde kötü karakterli fabrikatörler vardır ya; kapitalizmi öyle sandığınızda komplo teorileri işe yarıyor. Komplo teorileri aslında bizi rahatlatıyor. Neden? Çünkü kaderci hale getiriyor: “Hiçbir aşamasına benim müdahale edemeyeceğim, kesinlikle benden çok daha güçlü bir şey var o her şeyi planlıyor.”

Bu planlamanın içerisinde şöyle bir yan da var tabii “Planlıyorsa durdurabilir de, planını değiştirebilir de, sonunda gerçeği görüp bizi koruyabilir de” türünden bir sorumluluktan kaçma çabası içeriyor. Korona'da bunu çok iyi gördük. İçlerinde maalesef tıp meslektaşları diyemeyeceğim ama bir şekilde tıp eğitimi almış insanların da olduğu insanlarca bu virüsle ilgili bir dizi komplo teorisi ortaya atıldı.

Komplo teorilerinin bir özelliği daha var biliyorsunuz; hiçbir şekilde yanlışlanamıyor. “Virüsü ABD üretti, Çin ekonomisini çökertecek” diyorlar, virüs Amerika'da çıkınca “Ürettiler ama ellerinden kaçırdılar” gibi bir açıklama yapıyorlar. Yarın virüsle ilgili bir aşı bulunursa “Bu aşı zaten ellerindeydi” denilecek. Bulunamazsa başka bir şey söylenecek.

Oysa bizim şunu bilmemiz gerekiyor; nasıl oluyor da bizden milyar yıl önce yeryüzünde bulunan virüs dediğimiz formlar bizi öldürmeye başladılar? Bizim asıl sorumluluğumuz nerede? Birey

olarak sorumluluğumuz nerede, insan türü olarak sorumluluğumuz nerede? Acaba içinde bulunduğumuz, yaşadığımız bize dayatılan üretim sistemi ve düzen ekosistemi bozuyor mu? O virüslerin kendi başlarına yaşam alanlarının kalmamasına yol açıyor mu? Bu virüs salgınlarını, İstanbul'daki yeşil alanların katledilerek kentleşmeye yollara açılmasından sonra Kuzey Ormanları'nda ki yaban domuzlarının şehre inmesi ve Bebek sahilinde yiyecek aramaları durumuna biraz benzetebilirsiniz. Binlerce yıldır yaban domuzları oradaydılar ve yaşıyorlardı. Hiçbir şekilde de şehre gelmiyorlardı. Ama siz onların yaşam alanlarını tahrip ettiğinizde karınlarını doyurmaya çabaladılar. Biz dünyayı bozdukça onlar da hayatta kalmaya çabalyorlar. Ve hayatta kalmaya çabalarlarken de, onlar da bizimle mücadeleye giriyorlar. O zaman ilk öğrenmemiz gereken şey, ne oldu da bu salgınlar ortaya çıktı? Çin'in kötü hükümet politikasından mı, yarasa yiyorlar diye geleneklerinin kötülüğünden mi, yoksa biz virüslerin yaşam alanını işgal ettikçe onlar da hayatta kalmaya mı çabalyor? Bu arada unutmamak lazım, akıl ve bilim bize neyi gösterdi?

KAYNAK ÜRETİM İLİŞKELERİ VE DÜZENİ

Çin bir noktadan sonra virüsün gen dağılımını ortaya çıkaran kaynağın çok da yarasalardan olmayabileceğini, hatta ilk kaynağın ABD'de ortaya çıkmış olabileceğini gösteren çalışmaları da yapmaya başladı. Kaynağın ABD mi, Çin mi, Rusya mı, İran mı olduğunun çok önemi yok. Kaynağın üretim ilişkileri ve üretim düzeni olduğunu, bugün Çin'de başlayacaksa yarın İstanbul'da başlayabileceğini, başka bir zaman Stockholm'den ortaya çıkabileceğini aklımızda tutmamız gerekiyor. Herhangi bir ülkenin herhangi bir yerinde başlaması o ülkenin sorunları yüzünden olmuyor. Bütün dünyanın içine dahil olduğu; doğa düşmanı üretim sistemi yüzün-

den oluyor. Ve bunu kafamızda netleştirmemiz ve komplo teori-
lerini geride bırakmamız gerekiyor. COVID19 salgını tamamlanacak, umarım olabilecek en az can kaybıyla tamamlanacak. Ama bu üretim sistemini, bu üretim ilişkilerini sürdürdüğümüz sürece aralıkları giderek kısalacak şekilde yeni salgınlar ortaya çıkacak. Başka bir virüs ortaya çıkacak, çünkü virüsler hayatta kalmak için evrimleşiyorlar, biz onlar kadar hızlı evrimleşemiyoruz insan türü olarak. Bizim elimizde evrimleşme ihtiyacımızı ortadan kaldıran aklımız var, onu da kötüye kullanıyoruz. Önce bunu kabul edelim, bu virüs geçecek, bu salgın bitecek ama başka bir salgın gelecek.

KAMU HİZMETİNİN ÖNEMİ ORTAYA ÇIKIYOR

Şimdi ikinci bölümde de şunu konuşalım peki bu salgın bize neyi gösteriyor? Bir; bu üretim sisteminin hatalarını gösteriyor. İki; bu siyasi düzenlerin hatalarını gösteriyor. Üç; Türkiye’de olduğu gibi bütün dünyada vazgeçilen iki temel kavramın ne kadar önemli ve hayati olduğunu kanıtlıyor. O da eğitim ve sağlığın bir kamu hizmeti olduğu, bireylerin bireysel güçlerine bırakılmayacak kadar önemli olduğu. Sağlığın özelleştiği bütün ülkeler hızla çöktüler. Sanki baş edemiyormuş gibi görülen Çin bir çok ülkeden daha çok baş etti. Neredeyse kendi sınırları içerisinde tümüyle kontrol altına aldı. Ama sağlığın özelleştiği Avrupa paramparça olmuş durumda. Sağlığın özelleştirildiği ABD test kitlerini ücretsiz yapmak zorunda kaldı. Bunu iyi niyetinden, insan sevgisinden yapmadığını biliyoruz. Çünkü tarama testlerini tamamlayamazsa salgınının herkese erişebileceğini fark etti. Yoksa başlangıçta ABD başkanının tutumuna bakın; insanlar gider test yaptırır, yazın geçer nasıl olsa diye çabalıyordu. Ve sağlık sisteminin bu işten biraz daha para kazanmasının yoluna bakıyordu. Niye fikrini değiştirdi? Çünkü salgın ABD’de durdurulamaz boyutlara geldi ve yakalarsa

zengin-fakir-siyah-beyaz ayırmıyor. Ve yakalanmamak için kaçan zenginlerin sayısı çok az. Kendilerine adalar alanlar, geniş arazilerin içerisinde kendini yalıtarak evlerde, sığınaklarda yaşayan çok az insan var. Ama bu sandığımızdan çok az insanlar dünya servetinin ve siyasi gücünün de çok büyük bir boyutunu ellerinde tutuyorlar. Bakın onlar da fark ettiler ki kendilerini koruyabilirler ama nüfusun geri kalanı yok olursa kendilerini korumalarının da bir anlamı kalmayacak.

Burdan önemli bir şey çıkıyor; kendi başımıza hayatta kalma şansımız yok. Bir başkasını da hayatta tutarsak ancak yaşayabileceğiz. Oysa salgın özellikle son 30-40 yıldır dünyaya egemenlerce empoze edilen “Sen bireysin, teksin” düşüncesinin ne kadar yanlış olduğunu, ancak dayanışarak yaşayabileceğimizi gösterdi. Zaten insan aslında bir başkasını yaşatabildiği, ötekini de önemseddiği zaman grup olabildi. Grup olabildiği zaman da bir şeyler üretebildi. Ne kadar trajik değil mi, Atlantik Okyanusu’nda gezinen kimsenin kabul etmediği gemiyi Küba kabul etti. İnsanlar Küba’ya burun kıvrıyorlar, yoksulluğundan söz ediyorlar ama galiba şunu görmemeleri mümkün değil, o gemiye Küba kucak açtı. Çünkü Küba bütün yoksulluğuyla, bir başkası olmazsa kendinin de yaşayamayacağını biliyor.

Buradan çıkarmamız gereken dersler var. Dayanışmamız gerekiyor. Korkmak çok insani bir duygu. Ölümünden korkmak çok insani bir duygu. Ölümünden korktuğumuz için insanız zaten. Ölüm korkusuyla doğuyoruz. O yüzden salgından korkmayı güçsüzlük olarak değerlendirmek hatalı. Korkumuzla ne yaptığımız önemli. Bu korku bize ne yaptırıyor? Kendimizi evin içine kilitleyip, yiyecek stoklayıp kimseyle en küçük bir temasa geçmeden ya da sığınak bulup oradan çıkmadan ya da bir ada satın alıp, etrafı-

na muhafızlar yerleştirip kimseyi sokmayarak yaşamak için mi korkuyoruz? Yoksa korku bize bir başkasını koruduğumuz zaman güçlü olduğumuz fikrini mi veriyor? Korktukça bir başkasının da hayatta kalmasını sağlıyor muyuz? Korona örneğinde çok kolay. Hep söylüyorum; eğer “Bende Korona var ve bunu insanlara bulaştırmaktan kaçınmalıyım” ilkesiyle hareket edersek aslında hepimizi korumuş oluruz. “Ben hastayım, bulaşıcılık bende var öyle dikkat etmeliyim ki hastalığın bir başkasına bulaşmasını engellemeliyiz” dediğimizde karşımızdakine bir buçuk metreden fazla yaklaşmayız. Mutlaka ellerimizi yıkarız, hapsirirken, öksürürken dirseğimizin içiyle kapatırız. Bu şekilde “Hastalığımı başkalarına bulaştırmak istemiyorum, çünkü o yaşarsa ancak ben yaşayacağım, o yaşarsa benim hastalığıma çare bulacak” diye düşünürsek aslında korunmuş oluruz.

DAYANIŞMA YAŞATIR

Sosyal mesafe ve eve kapanma konularını da açmak istiyorum. Bu şu demek değil; kapılarımızı kilitleyelim, kimseyle konuşmayalım anlamına gelmiyor. Temas etmemekle mekânsal uzaklık aynı şeyler değil. Bugün temas etmeden de bir arada olmanın yolları var. Mutlaka mahalle örgütlenmeleri yapmalıyız. Apartmanda yaşıyorsak apartman örgütlenmeleri yapmalıyız. Bununla ilgili teknoloji de var elimizde. İnternet, Whatsapp gruplarımız var. Düşünsenize bir apartmanın tüm sakinleri Whatsapp grupları oluşturmuşlar, kendi aralarında birbirlerinin ihtiyaçlarını gideriyorlar, kapıları açarak uzaktan birbirleriyle konuşuyorlar, aynı saatte herkes kendi balkonuna çıkıp ortak çay partisi düzenliyor, biri saz çalarken öbürü türkü söylüyor. İşte bir arada olmuş oluyoruz. Bir arada olmak mutlaka kucak kucağa olmak anlamına gelmiyor. Demek ki bir apartman örgütlenmesi yapmak hemen ardından mahalle

örgütlenmesi yapmak mahalledeki ihtiyaç sahiplerinin sorunlarını gidermek dayanışma duygusunu çok artıracak. O zaman yalnız olmadığımızı, bir başkasını da yalnız bırakmadığımızı daha iyi göreceğiz.

Kişisel olarak da bir şeyler söylemek istiyorum bir doktor olarak. Şu anda sağlık emekçileri olarak hepimiz görevdeyiz. Kendi aramızda nöbetleşerek orada gelen her vakanın yaşaması için çaba harcayacağız. Bunu yaparken de bugünlerde hepimiz branşlarımızı bir kenara bıraktık, tıp doktoru olarak çalışıyoruz. Hastanelerin tümü örgütlendi. Kendi hastanemden biliyorum ki tüm planlarımız hazır. Görev dağılımlarımız tamam. Çalışacağız. İşimiz bu, hiç de bir yere gidecek yerimiz yok. Ölüm riskini göze aldık, biz kahramanınız demiyoruz, sevdiğimiz için çalışıyoruz. Ama doktorların istediği bir şey var, gerçekten hastaneleri şu dönem Korona hastalarına bırakmak durumundayız. Her hastalık önemli ama şimdi biraz katlanırsak, şimdi biraz dayanırsak ve hastaneye kuru öksürüğümüz ve ateşimiz varsa gidelim ve giderken de önlemlerimizi alarak gidelim. Sanki testimiz pozitifmiş gibi önlem olarak gidelim ve hastane personeline mesafeyle durumumuzu anlatırsak onlar zaten çözümü bulacaklardır. Var olan tıbbi bilgi doğrudan virüs ortadan kaldıracak ilaca sahip olmasa bile bizim destekleyici dediğimiz tedavi de ölüm oranını çok düşürüyor. Ama destekleyici tedavi zor bir tedavi. Yoğun bakıma ihtiyaç duyuyor, solunum cihazına ihtiyaç duyuyor ve belirli bir kapasitesi var. Bu kapasiteyi aşarsa İtalya'da olduğu gibi zor durumda oluruz. Ama Türkiye'deki sağlık kapasitesini aşmayacak hızda artarsa ağır hastalar baş edebiliriz ve ölüm oranını çok düşürebiliriz. O yüzden zaten yaygınlaşma hızını düşürmeye çalışıyoruz. O yüzden zaten evde kalın, temastan uzak durun ama bir arada yaşayın, birlikte bir şeyler yapın. Mekanları ayırın ama ruhları birleştirin.

Dönüyorum bir daha sağlık örgütlenmesi, apartman örgütlenmesi, mahalle örgütlenmesi... Bu örgütlenmeler bize bir şey de gösterecek, bu zor zamanlarda dayanışabiliyorsak, zor zamanlar bittiğinde de nasıl bir dünya istediğimize dair de aramızda dostluklar, arkadaşlıklar, yoldaşlıklar kurulabilecektir demektir.

Bugün niye bu hastalık ortaya çıktığından çok, bu hastalıkla ölmeden, yaşayarak atlattığımızda bir daha hastalanmamak için neler yapmalıyız diye bakmalıyız. Birey olarak neler yapmalıyız, seçmen olarak neler yapmalıyız, yurttaş olarak neler yapmalıyız, nasıl bir dünyada yaşamamız gerekiyormuş sorularıyla da yavaş yavaş uğraşmamız gerekiyor. Sosyal medyada bunun üzerine fikir alışverişinde bulunmalıyız. Bu bir komplo muydu, biyolojik silah mıydı, ABD-Çin ekonomik savaşı mıydı tartışmalarının bize yararı yok. Ama bir daha böyle bir salgın olmaması nasıl bir dünyada mümkün ile o izolasyon, yalıtılmışlık, tecrit duygularımızı da üzerimizden atabiliriz.

Tekrar tekrar salgınlar oluyor, daha da büyükleri olacak belki, ayakta kalmaya çalışacağız. Çok önemli bir şey var, virüs bizim düşmanımız değil. Virüs aynı doğayı paylaştığımız bir başka canlı. Biz onların yaşamına müdahale ettikçe onlar hayatta kalmaya çalışıyorlar. O zaman kendi kendimize sormamız gereken soru şu: Nasıl oluyor da biz doğayı bu hale getiriyoruz ki o doğadaki başka canlılarda hayatta kalmaya çalışırken bizim canımıza kastetmeye çalışıyorlar. Bu soruyu kendimize sormamız gerekiyor. Çok dikkat etmemiz gereken bir şey var. Salgın bulaşıyor, görünmez bir şey, sokağa çıkma yasağı, denetim, insanlar birbirine dokunmamalı gibi düşüncelerin riskli bir yanı da var. O da şu; denetim-gözetim politikalarını güçlendirmeye yol açabilir. Farkındaysanız sınırsız

Avrupa Birliği diye bir Şey kalmadı. Herkes kendi duvarını yükseltmeyi gerekçelendirdi. Avrupa Birliği'nin büyük ortaklarından birisi olan İtalya yapayalnız kaldı. İngiltere büyük olasılıkla “İyi ki çıkmışım AB'den” diyor. Herkes kendi duvarını yükseltiyor. Böyle bir riski var salgın sonrasının. Kapatılmış, sınırları kapalı, herkesin içe döndüğü katı bir ulus devlet ve çok disiplinli tek adamların yönettiği devlet sistemini zorlayacaktır.

Bu biliyorsunuz en çok egemenlerin, üretim araçlarına sahip olacıkların işine gelecek bir Şey. Zaten farkındaysanız bütün ülkede hükümetler en çok sermayeyi ayakta tutmaya çalışıyorlar. Hem kimse evinden çıkmasını deniliyor hem de işçilere hadi gidin çalışın diyorlar. Çalışmazsan da sana ücret vermem ücretsiz izin veririm diyorlar. Bu gerçekte de yüzleşmemiz gerekiyor. Bu gerçeğin de bize bir Şey söylemesi lazım. Madem ki benim yaşayabilmem bir başkasının yaşayabilmesiyle mümkün, madem ki işinde fırın yapan insan sayesinde ben yaşıyorum ben o işçinin sağlığını da düşünmeliyim. Salgın bittikten sonra o işçinin çalışma koşullarını da düşünmeliyim. AVM'deki işçinin çalışma koşullarını da düşünmeliyim. Hem evde duracaksak uçak biletlerinin KDV'sinin %1'e düşürölmesi nasıl bir yardım bize, kim kimi düşünüyor? Niye ekmek KDV'siz hale getirilmiyor da ona getiriliyor? Neden işçilere “Üretimi durdurun ama maaşlarınızı alabileceksiniz, üretim kapasitesini dörtte birine indirin, nöbetleşe gelin ama maaşlarınızı aynı alacaksınız ve bu devlet güvencesinde” denilmiyor? Fransada alınan önlemlerin daha sosyal devlet içerikli olduğunu düşünmeyin, onlar da sermayeyi düşünüyor ve sadece bizden daha zenginler. Bunların üzerine düşünmemiz gerekiyor.

Demek ki bu salgın ya daha baskıcı, kapalı, ulus devletin sınırları kapatılmış duvarları yükseltilmiş haliyle ya da dayanışan, sağ kalabilmesinin bir başkasını kurtarmakla mümkün olabileceğini ve bir daha

bir salgın olmasın istemiyorsa bu düzenin değiştirilmesi gerektiğine inanan insan kardeşlerin dayanışmasıyla oluşacak. Bu ikisi arasında salınıp gideceğimizi unutmayalım.

Ölmeyeceğiz, çoğumuz yaşayacağız. Ama nasıl yaşayacağız, bundan sonra aynı dünyada mı yaşayalım, aynı koşullarda mı yaşayalım, aynı boyun eğmeyle mi yaşayalım yoksa salgının gerçek nedeni olan bu sistemi mi eleştirelim? Çünkü bu sistem bu salgında en çok bizi öldürecek. İşçileri, emekçileri, sermayesi olmayanları öldürecek. Sermaye ayakta durduğu sürece emekçinin ölümüne önlem almaz. Birinci nedeni, hastalığın kendine bulaşmaması asıl derdidir. İkincisi de ihtiyacı orada çalıştıracağı insan kadardır. O zaman biz kendimiz örgütlenmeliyiz. Hükümetleri kamuculuğa , eğitim ve sağlığı kamucu hale getirmeye, yani bizim yapmaya zorlamalıyız. Çünkü bu salgın bitecek ama bir başka salgından önce bu düzeni değiştirmek için neler yapmalıyız diye kendimize sormalıyız. Dayanışarak, bir araya gelerek, komplo teorilerinden uzak durarak, salgının asli nedeninin düşmanlar değil, salgının asli nedeninin doğayı bu kadar tahrip eden bozan üretim sistemi olduğunu görelim. Duvarları yükseltilmiş, kaleleri çevrilmiş devletçiklerde yaşamak yerine emekçilerin, arkadaşların, yoldaşların, dayanışanların birbiri içerisine girdiği bir dünyada, herkesin ihtiyacı kadar tükettiği herkesin gücü kadar ürettiği bir dünyada bu tür salgınların salgın haline bile gelmeyeceğini, bütün canlıların dünyada barış içinde yaşayabileceğini görebiliriz. O zaman bizi gerçekten daha barış dolu bir dünya bekleyecek. Aksi salgın üstüne salgın olacak. Ben inanıyorum, insan hep tekil insan değil ama insanoğlu hayatta kalmak için doğayla barışmak zorunda olduğunu hayatta kalmak için başka bir üretim düzeninde başka bir devlet düzeninde yaşaması gerektiğini eninde sonunda öğrenecek. Bazen salgınlarla bazen felaketlerle ama eninde sonunda öğrenecek.

OTOKRATİK EĞİLİMLER VE SOL MÜCADELE

OĞUZ OYAN

Salgın krizinin otoriter eğilimleri güçlendirmenin aracı kılınabileceği muhakkak akılda tutulmalı. Bu dönemde sol politika, özellikle de ülkemizde bunu ıskalamadan mücadele etmelidir.

Otoriterleşme eğilimlerini ele alırken sokağa çıkma yasakları üzerinde durmak gerekir. Bu çelişkili bir konu. Sokağa çıkma yasağı bir yanıyla salgına karşı en önemli önlemlerden birisi. Pek çok ülke genel, bölgesel ya da dar planda bu yöntemle başvurdu, olumlu sonuçlar alındığını da biliyoruz. Türkiye ise bunu 65 yaş üstü ile başlayıp sonra 20 yaş altını da ekleyerek uygulamaya çalıştı. Ancak, Türkiye için bir başarıdan söz etmek mümkün değil.

Sokağa çıkma yasağının uygulanması da kolay değil. Bu belli bir kapasite gerektirir ve bu da ülkeden ülkeye değişiyor. Sokağa çıkma yasağını uygulayabilecek bir idari, toplumsal ve siyasi kapasite

teye sahip ülke sayısı azdır. Gelişmiş kapitalist ülkeler gibi organize sanayi toplumları bile bu konuda yeterince başarılı olamadılar. İtalya, İspanya, Fransa başarısızlığa uğradı, Almanya şu anda (disiplinli bir toplum olmasının da katkısıyla) kısmen başarılı görünüyor. Bu uygulama daha çok Uzakdoğu Asya toplumlarında daha başarılı olmuş görünüyor. Bunun nedenini de; mesela Çin'de, her mahallede bulunan mahalle temsilcilerinin varlığı üzerinden bunun gerçekleştiriliyor olmasıyla açıklayabiliriz. Türkiye söz konusu olsa akla muhtarlar gelebilir, ancak muhtarlar benzer bir toplumsal bağ ve ilişkiyi temsil etmiyor.

Öte yandan bu uygulamanın ne zaman hayata geçirildiği de önemli. Türkiye tablosuna baktığımızda şu anda salgın tüm illere yayılmış durumda. Bu da sokağa çıkma yasağının işlevini kaybettiğini de gösteriyor. Türkiye, umreden gelenleri kontrol altında tutmayı başaramadı. Bakın, Isparta AKP milletvekili kendi partisini de rahatsız edecek bir bilgi vererek ilk 168 kişiden 145'i umreden gelenler dedi. Bu Türkiye'nin genel tablosunu da özetleyen önemli bir bilgi.

İKTİDARIN KAPASİTESİ VE TERCİHLERİ

Daha önemlisi ise Türkiye'nin sokağa çıkma yasağını uygulayabilecek bir kapasiteye sahip olmamasıdır. Türkiye'nin bunu yapamayacak olmasının nedeni sosyal sorumluluklarını yerine getirecek bir ekonomi ve örgütlenmeye sahip olmamasıdır. Sokağa çıkma yasağı ilan ettiniz diyelim ki peki sokağa çıkarmadığınız insanlara karşı bir yükümlülüğünüz yok mu? 82 milyonun yani 15 milyon hanenin gelirini nasıl sağlayacaksınız? Sosyal devlet olarak ben gelirinizi garanti ediyorum diyebilir misiniz? Elbette diyemezsiniz. Bunu şimdiye kadar yaptıklarından da çıkarmak

mümkün. Şu ana kadar 100 milyarlık bir paket açıkladılar. Bu pakette halka birkaç milyar lütfettiler ama büyük parçasını sermayeye aktardılar. Sosyal devletin gereğini yapabilmesi için bugün bunun çok üzerinde sosyal desteklere ihtiyaç var. Bunun için mesele şimdi yeni bir pakette 50 milyar dolardan söz ediliyor olması gerekir. 50 milyar dolar yani 330 milyar liradan bahsediyorum. İşsizlik Fonu deniliyor ya, bu fondaki birikmiş para 130 milyar, onun üzerine 200 milyar daha koyulmasından söz ediyorum. Bu yapılamıyorsa öbür türlü sü havanda su dövmektir, laftır. Halka dualarla kendinizi kurtarın ya da kendi karantinanızı kendiniz alın bizden bu kadar demektir.

Sokağa çıkma yasağının ilan edilmemesinin bir başka nedeni daha var. Bu iktidar birkaç bin kişinin ölmesiyle ekonominin çökmesi arasında bir tercih yapmak gerekirse birinciyi tercih eder. Ölsünler ama ekonomi çökmesin isterler. Çünkü ekonomi çökerse kendilerinin çökeceğini düşünürler. Bu yüzden de Trump'ın yüz iki yüz binle sınırlı tutarsak sözüne benzer ultra liberal bir anlayışı burada da görüyoruz. Kapitalizmin, sermayenin vicdanının olmadığı bir kez daha ortaya çıkıyor.

Bu durumda sol, sanayide, madenlerde sağlıksız koşullarda çalışmak zorunda bırakılan emekçiler için talepler ileri sürerek, örgütlemek zorunda. Özellikle sendikalara da burada önemli sorumluluklar düşüyor. Zorunlu sektörlerde çalışmak zorunda olanlar için salgına karşı yeterli tedbirlerin alınmasını talep ediyoruz. Öte yandan da zorunluluk olmayan tüm sektörlerde (bizim Sosyal Bilimcilerin Çağrısı'nda da yer verdiğimiz) salgın boyunca sürecektir ama en az 14 günlük ücretli izin için yürütülecek mücadeledir. Ayrı ele alınması gereken alanlardan birisi de tarımdır. Tarımda sosyal mesafe bırakarak çalışmak mümkündür. Özellikle

de hasat dönemi değilse, bugünkü gibi tarlaların hazırlanması dönemi ise bu pekala yapılabilir. Bu krizde en önemli alanlardan birisi gıda krizinin yaşanmamasıdır, ki bunun yolu da üretimin gerçekleştirilmesinden geçiyor. O yüzden pek çok devlet gıda ihracatını engelleyen tedbirler aldı. Türkiye için de önemli bir konu. O zaman 65 yaş kuralını getirirken tarımda üretenlerin önemli bir bölümünün bu yaş grubu olduğunu da düşünmemiz gerekir. Neden biliyor musunuz? Çünkü tarımda çalışanların ortalama yaşı 55'tir. Türkiye'de 65 yaşı aşmış olup da çalışmak zorunda olanların yüzde 62.5'i tarımda çalışmaktadır. Bu nüfusu da tarımdan çekerseniz üretimi kim yapacak peki? Demek ki bir karar alırken etkilerini etraflıca düşünmek gerekir. Ama böyle bir durum yok, Ekonomi ve Maliye Bakanı halen yüzde 5 büyümeden söz edebiliyor. Bırakın emekçi sınıfları, temsil ettiği sermaye sınıflarının dahi güvenmeyeceği bir durumda, masal anlatmaya devam ediyor.

OTOKRATİK EĞİLİMLER VE SOL POLİTİKA

Bu kriz dönemi dünyada var olan otokratik eğilimleri de güçlendirebilir. Türkiye gibi zaten bu eğilimlere sahip bir ülkede bunu daha da pekiştirebilir. O nedenle bu tür sokağa çıkma yasaklarına da solun karşı çıkması gerekir. Bir OHAL uygulamasına kesin şekilde karşı çıkmak gerekir. OHAL olmadan bile bütün hukuksuzlukların yapıldığını görüyoruz, OHAL uygulamasında bunu nasıl zirveye taşıyacaklarını tahmin etmek zor değil. Biz Sosyal Bilimcilerin Çağrısı'nda, sadece 15 gün ile sınırlı ücretli izin verilmesini talep etmiştik. Sol bunu ifade edebilir.

İktidarın bu dönemdeki adımlarına yakından bakmakta fayda var. Eğitimde, EBA uygulaması devreye sokuldu ve online eğitime geçildi. Kuşkusuz ki yapılması gereken bir şey. Ancak iktidar

bunu bir fırsata dönüştürmeye çalıştı. Şimdiye kadar eğitimdeki dinselleştirme adımlarını biliyoruz, bunu da dinsel ideolojisinin aktarılması için bir fırsat olarak gördü. Yaptıklarını biliyoruz ve hızla toplumsal bir tepkiyle karşılaştılar. Bunun üzerine geri adım atmak zorunda kaldılar.

Bir diğer önemli konu da kayyumlar. Pek çok HDP Belediyesi görevden alındı, CHP belediyelerini de eklediler buna. Erdoğan, 27 Mart'ta yaptığı konuşmada, 30 Büyükşehir'de Pandemi Kurulları kurulacak ve burada Valilerin denetiminde olacak, demişti. Böylece büyükşehir belediye başkanlarına valilerden izin almaksızın hiçbir adım atamazsınız mesajı verildi. Bunun hemen ardından da yerel yönetimlerin bağış kampanyasının karşısında merkezi iktidar kendi bağış kampanyasını başlattı ve İçişleri Bakanlığı eliyle yerel yönetimlerin bağış hesapları bloke edildi. Amaç bir yarıyla yerel yönetimlerin toplumcu belediyecilik örneklerinin önünü kesmektir. Bir başka ve daha tehlikeli yanı ise vali ve büyükşehir arasında bir yetki çelişkisi oluşturuyorlar. Bunun bir adım sonrası da büyükşehir yönetimlere ilişkin böyle gitmiyor diyerek, hiç olmazsa kriz döneminde kayyum atamaya kadar işin götürülmesi ihtimalidir.

Totaliter iktidarlar yerel yönetimler bazında olsa bile muhalif odakların olmasını istemezler. Dolayısıyla 2019'daki seçim mağlubiyetinin acısını, salgını bahane ederek, bunu bir lütuf olarak görerek toplumun nefes alacak bütün kanallarını tıkamaya çalışabilirler. Sol bunu görerek örgütlenmelidir. Emekçilere çok yakın bir pozisyonu mutlaka korumalı ama onun dışında da geniş halk kitlelerini iktidarın halka karşı politikalarının gerçek yüzünü anlatacak mekanizmaları kurmalıdır. Her türlü kitle iletişim araçlarıyla gerçeklerin topluma sunulması için mücadele edilmesi

gerekir. Böyle bir dönemde gerçekleri yazan kanallara ilgi de artıyor. Çünkü insanlar gerçeklerin anlattığı mecralara daha fazla ilgi gösterecektir.

Bir başka şey de iktidarın anayasal sınırlara çekilmesi için zorlanmalıdır. Hani ne anayasası, bu anayasayı da kendileri yaptılar denilebilir ama iktidar bu anayasayı dahi kendileri için bir ayak bağı olarak görüyor. Çünkü hiçbir kurula bağlı olmak istemiyor. Anayasa'nın ikinci maddesinde halen ne diyor? Devlet demokratik, sosyal, laik bir hukuk devletidir, diyor. Bir kere laiklik ortada yok, bu sosyalist solun asla erteleyemeyeceği bir mücadele, Demokratikleşme ve hukuk devleti de öyle. Şimdi bir başka şey daha ortaya çıkıyor, bu iktidar sosyal devleti tümüyle reddediyor. Biz sosyal bir devlet gereklilikleri için mücadele etmeliyiz. İktidar, meşru hukuk zemininin dışına çıkıyor biz meşru zeminde kalarak buna karşı çıkmalıyız.

SOSYAL BİLİMCİLERİN ÇAĞRISI

Dünya ve ülkemiz ciddi bir virüs salgınıyla zor bir dönemden geçiyor. Halkımız yaşama hakkını koruyabilme savaşımı içindedir. Öncelik, ne kadar süreceği belli olmayan bu dönemi en düşük can kaybıyla atlattırmaktır. Ancak salgının olumsuz sonuçları bundan ibaret kalmayacaktır. Halkın, yaşam koşullarını bir bütün olarak gören haklı talepleri de zorlu koşullar içinde bir bir ortaya çıkmaktadır.

Biz Sosyal Bilimciler halkın taleplerini kendi önerilerimiz olarak kabul ederek kamuoyuna sunuyoruz.

Bugün tüm dünya sağlığını, eğitimin, temel ihtiyaç maddeleri üretiminin piyasa süreçlerine terk edilmesinin bedelini ödüyor. Artık neoliberal ezberlerin terk edilmesinin; kamuculuk, planlama, toplumsal dayanışma gibi kavramların tekrar benimsenmesinin zamanı geldi de geçiyor. Aşağıdaki talepler listesini meslektaşlarımızın katkısıyla zenginleştirip geliştirmenin, yukarıda ifade edilen anlayış çerçevesinde imzalarınızla topluma bir mesaj vermenin çok anlamlı olacağına inanıyoruz.

Gösterdiğiniz dayanışma için şimdiden teşekkür ederiz.

Salgından kaynaklanan ekonomik ve toplumsal krizde merkezi devlet, olağandışı bir harcama programı tasarlamalıdır. Bu program sadece sağlık harcamalarından ve salgın ortamında sade yurttaşlara, emekçilere dönük doğrudan ayni ve nakdi desteklerden oluşmalıdır.

Acil ve zorunlu mal ve hizmet üretimi dışında bütün işlerin 15 gün süreyle durdurulması acilen değerlendirilmeye alınmalıdır.

Tüm işyerlerinde, hamileler, yasal süt izni kullananlar, engelliler, 60 yaş ve üzerinde olanlar koronavirüs salgını süresince idari izinli sayılmalıdır. 12 yaşından küçük çocuğu olanlara talepleri halinde ücretli izin verilmelidir.

En az 14 gün olmak üzere, salgın süresince yenilenmek kaydıyla, çalışanlara (yıllık izinlerine dokunulmadan) ücretli izin hakkı tanınmalıdır.

Tüm işyerlerinde risk değerlendirmesi ve acil durum planları yenilenmeli, tüm çalışanlara koronavirüs salgını bilgilendirmesi ve eğitimi yapılmalıdır. İşyerlerinde koronavirüs testinin yapılması dahil tüm sağlık önlemleri arttırılarak azami düzeye yükseltilmelidir.

Bütün bunların yapılmaması ve/veya işyerinde koronavirüs riskinin ortaya çıkması halinde çalışanların “çalışmaktan kaçınma hakkı”nı kullanacakları ve üretimi durduracakları ilan edilmelidir. İşten çıkarmalar koronavirüs salgını süresince yasaklanmalı, işten çıkarmalar ve ücretsiz izinler yerine kısa çalışma ödeneği kullanılmalıdır. Kapanan işletmelerde çalışanların ücretlerini tam veya tama yakın almaları sağlanmalıdır.

Koronavirüs salgını süresince bütün işçiler süre koşulu aranmaksızın işsizlik ödeneği ve kısa çalışma ödeneğinden yararlanmalıdır. Esnek ve yarı zamanlı çalışanlar da bu fondan yararlanabilmelidir.

İşsizlik Sigortası Fonu'ndaki paralar sadece işsizlik ödemeleri için kullanılmalı, işsizlik ödeneğinden ve kısa çalışma ödeneğinden yararlanma süresi ve miktarı arttırılmalıdır.

Salgın boyunca doğalgaz, elektrik, su ve internet ücretsiz sağlanmalıdır. Doğalgaz ve elektrikte dağıtım hizmetleri kamulaştırılmalıdır. Yerel yönetimlerin temiz ve atıksu başta olmak üzere hizmetlerinin aksamaması için onlara merkezi bütçeden daha çok kaynak aktarılmalı, dış borçlanmaları konusunda ihtiyaç duyacakları Hazine garantileri verilmelidir.

100'den fazla işçi çalıştıran şirketlerde istihdamı korumak amacıyla, bu kuruluşların kapanmasına izin verilmemeli, gerekirse kamulaştırma yoluna gidilmeli, bu amaçla KİT gibi kuruluşlar eski işletmeciler işlevlerini üstlenmelidir.

Krizle beraber zora giren sivil havacılık, enerji, finans gibi stratejik sektörlerde kamulaştırma bir zorunluluk haline geldiğinde tereddüt edilmemeli, bu kuruluşlarda özyönetim uygulaması benimsenmelidir.

Atıl duruma gelen bazı işkollarındaki fabrikaların, solunum cihazları, hızlı sonuç alıcı tanı kitleri, maske/filtreli maske ve sağlık çalışanları için koruyucu giysi vb. sağlık ürünleri üretimine ayrılması sağlanmalıdır. Bu ürünler ücretsiz veya maliyet fiyatlarından sunulmalıdır.

Temizlik ve sağlık ürünlerinin stoklanması, karaborsası, fiyat artışları mutlaka önlenmelidir. Temel gıda maddelerinin temini, gerekirse ücretsiz dağıtımı ve fırsatçı zamların engellenmesi kamu otoritesi tarafından sıkıca kontrol altında tutulmalıdır. Kolluk güçleri ve gönüllü siviller, yaşlı ve riskli nüfusa gerekli gıda ve sağlık malzemelerini ulaştırmak için seferber edilmelidir. Sağlık yardımı almakta olan 10 milyon dolayındaki “kayıtlı yoksullara” kişi başına aylık net 500 TL yurttaşlık geliri ödenmeye başlanmalıdır.

Öğrenci borçları silinmeli; çiftçi borçları ve ihtiyaç kredileri, faizleri silinerek taksitlendirilmelidir.

Devlet hastaneleri ve özel hastaneler ücretsiz sağlık hizmeti vermektedir. Buna uymayan özel hastaneler kamulaştırılmalıdır.

Bütçe açığı kaygısı, salgın sürdükçe geçerli olamaz. Merkezi bütçe harcamalarının gerekirse TCMB avanslarıyla karşılanması sağlanmalıdır.

Bütçe gelirleri azalırken giderlerinde büyük sıçramalar ortaya çıkmasına getirilecek çözümlerden biri de, gerçek bir servet vergisi olmalıdır. Hedef grup olarak özellikle son 20 yılda rant gelirleriyle palazlananlar seçilmelidir.

Sermaye hareketleri kontrol altına alınmalıdır. Yurt dışına servet kaçırmak önlenmeli; yabancılara dönük TL yükümlölükleri (hisse senedi, tahvil, mevduat vb) için döviz tahsis edilmemelidir. Kamu Özel Ortaklığı isimli projelerin kamulaştırılması hedeflenmeli; bu arada projelere dönük ödentiler TL’ye dönüştürülmeli ve kriz kaynaklı düşük performanslar nedeniyle oluşabilecek garanti

ödemeleri iptal edilmelidir. Böyle bir dönemde Kanal İstanbul gibi üzerinde toplumsal uzlaşma sağlanmamış projelerden vazgeçilmeli, kamu ihaleleri ve kaynaklar sağlık sektörüne yönlendirilmelidir.

Sonuncusu belki de en önemlisi, devlet salgını bahane ederek yurttaşlar üzerindeki gözetim ve denetim ağlarını yaygınlaştırmamalıdır. Virüs tehlikesinin getirdiği günlük yaşamdaki bazı kısıtlamalar, daha otoriter ve baskıcı bir devlet aygıtının kalıcılaştırılması için fırsat kabul edilmemelidir.

Bu zor süreçte inisiyatif sadece siyasi iktidarda olmamalı, muhalefet partilerinin ve demokratik kitle örgütlerinin (sendikalar, meslek örgütleri) toplumsal rol ve sorumluluğu artırılmalı, salgınla ilgili önlemlerin alındığı toplantılarda ve kurullarda temsili sağlanmalı, salgına karşı mücadele kapsamında benimsenen bilim kurulu yöntemi sürdürülmelidir.

KORKUT BORATAV-SEYHAN ERDOĞDU -
AZİZ KONUKMAN-HAYRİ KOZANOĞLU -
BİLSAY KURUÇ-OĞUZ OYAN -
MUSTAFA SÖNMEZ-SİNAN SÖNMEZ -
SERDAR ŞAHİNKAYA-TANER TİMUR-OKTAR TÜREL
-İŞAYA ÜŞÜR-GALİP YALMAN - ERGİN YILDIZOĞLU
ERİNÇ YELDAN

sosyalbilimcilerincagrisi.org

KAMUCULUĞUN KEŞFİ ve EMEKÇİLER

AZİZ KONUKMAN

Dünya ekonomisi ciddi bir kriz içindeydi, bir türlü toparlanma olamadı. Türkiye ekonomisi de bu krizin etkisi altında ve toparlanamadı. IMF ve OECD'nin Türkiye ve dünya ekonomisine ilişkin tahminlerinin hepsi aşağı doğru revize edildi. Dolayısıyla bizim Orta Vadeli Programımızın bütün hedefleri çökmüş oldu. Siyasi iktidar da yeni hedefler belirlemek üzere çalışmalar yapıyor.

KAMUCULUĞUN KEŞFİ

Hatırlarsanız Mart ayı içinde bu borsadaki çöküntüyü ortadan kaldırmak üzere neoliberalizmin eski ezberine başvuruldu. Nedir o eski ezber? Piyasayı likitideye boğmak. Miktar kolaylaştırması diye tahvil satın alıp piyasaya para vermişlerdi tüm merkez bankaları. O yöntem o dönemde reel sektörde bir canlanmaya yol açmıştı. Ancak benzer bir programın bugün çalışmadığını

görüyoruz. FED ve Avrupa'daki merkez bankaları, bu yönetime başvurduktan sonra gördü ki borsa krizi sona ermiyor. Kısa bir süre sonra, ABD, Kanada, İspanya ve tüm ülkelerde paketler açıklanmaya başladı. Bu paketlerde yıllardır unutulmuş olan kamu yeniden hatırlandı. 1930'ların krizinde Keynesyen politikalarla kamunun harcama yapması taleplerinin gündeme gelmesi gibi. Ne farkı var bunun? Merkez Bankası'nın piyasaları likitideye boğması, bir anlamda son para vericinin devreye girmesi gerçekleşti ama sonuç vermedi. O zaman malları satın alıcı birilerine ihtiyaç ortaya çıktı. Birileri bu malları satın almaya başlarsa bu ekonomide bir toparlanma olabilir anlayışı gündeme geldi ve bu paketler açıldı. Bu paketlerde de doğrudan ödemeler var emekçi halk kesimlerine. Bu doğru bir tavır ve nitekim de borsada da hafif canlanmalar başladı.

TÜRKİYE'de HER ŞEY SERMAYE İÇİN

Akla “Türkiye'nin paketi de bunun etkisiyle mi hazırlandı?” sorusu gelebilir. Hayır, Türkiye'nin paketi klasik işverenleri kurtarma paketinden öteye geçmedi. Oysa, bahsettiğimiz diğer paketlerde doğrudan emekçilere dönük kalemler var. Bizim paket önlemlerinde ise emekli maaşlarının en az 1500 TL olması, yardım alan bazı ailelere ek yardım getirilmesi gibi şeyler vardı. 15 milyarlık paketin içinde ancak yüzde 3-4 emekçilere ayrılırken gerisi sermayeye aktarıldı. Bu durumun eksikliğini hisseden sosyal bilimciler olarak, bu paketin halkın taleplerini karşılamayacağı inancıyla bir çağrı yayınladık.

Bu bildirinin özü eğer bir kaynak bulunacaksa, bu kaynak sermaye çevrelerinden bulunacak ve kaynaklar salgını durdurmak ve emekçilerin korunması için harcanacak. Tabi ki bunu hangi anla-

yılla ve kimlerle yapacağız sorusuna yanıt vermek gerekir. Bildirimiz üç temel kavram üzerinden ilerliyor. Önce neoliberal ezberleri terk edeceğiz, bununla çözüm olmaz. İkincisi ise unutulmuş olan kamuculuğun yeniden keşfi. Geçtiğimiz aylarda TMMOB de “Kamuculuk Sempozyumu” yapmıştı, bunun ne kadar önemli olduğu şimdi daha iyi görülüyor. Planlama diyorduk, bu metinde de onu bir daha hatırlattık. Bir de toplumsal dayanışmanın içeriği boşaltılmıştı, toplumla piyasa özdeş kılınmıştı. Toplum diye bir şey yoktur deniliyordu, bireyler piyasa üzerinden menfaatlerini koruyunca toplum denilen bir varlık ortaya çıkar anlayışı vardı. Biz bütün bu ezberlerin, eski anlayışların unutulup çözüm için kamuculuk, planlama, toplumsal dayanışma ile emeğin korunmasını talep eden bir eksen ortaya koyduk.

Emeğin durumu ve talepleri görünmüyor. Bakın evde kalın, kendi OHAL’inizi ilan edin diyorsunuz ancak emeğin bunu yapabilecek olanaklarını yaratmıyorsunuz. Hayatı devam ettiren binlerce insan çalışmak zorunda. Nasıl evde kalacaklar, bir de evde kalmak zorunda kalan ücretliler var peki onlar ne yapacak evde? Bunun için bir takvim belirlenmeli diyoruz. Zorunlu hizmetler ve mal üretimi kesintiye uğratılamaz. Mesela ilaç, temizlik maddeleri, gıda üretimi gerekir. Bunlar da kesinti olmaz, buradaki emekçiler de çalışacak. O zaman bu emekçiler için tüm sağlık önlemlerinin alınması gerekir. Bütçenin tüm önceliklerinin değişerek önce buralara kaynak aktarılması gerekir. Türkiye’nin kaynağımız yok diye bir lüksü yok. Temel mal ve hizmet üretimini yapamıyorsak, tarımla ilgili bir çözüm öneriniz yoksa hayat bitti demek zaten. O zaman bunun maddi temellerinin hazırlanması gerekir. Burada insanlar ciddi sağlık koşullarından yoksunsa çalışmama hakları var, bunu kullanabilirler. Bunun denetimini, gözetimini yapacak biricik güç kamu. Bunu yaptıktan sonra diğer sektörlerden kamu

ve özel fark etmiyor diğerk sektörleri durduracağız. Bunu yaparken elde kalan son KİT’lerin devreye sokularak planlı üretim, kamulaştırma ve kamusal denetimin devreye sokulması gerekir. Bunları yapmayıp yandaşların sahip olduğı madenleri çalışmaya devam ettirseniz nasıl sorunlar olabilir düşünmek gerekir.

Madenlerde hiçbir kamusal denetim yok. Akkuyu Nükleer Santral inşaatında 5 bin kişi çalışıyor, sağlık koşulları hazırlanmaksızın devam eden çalışmanın nasıl sonuçlar alacağı malum. İnşaat sektöründe taşıma, yemek ve çalışma koşulları 19. yüzyılın kölelik düzeninde sürüyor. Bu sorunlar ortadayken bir paket açıklanıyor, uçakta KDV indiriliyor, konut alımında peşinata indirim getiriliyor. Ne ilgisi var şimdi? Zaten bunları yapacak bir durumda da değiliz ama salgın önlemleri olarak bunlar sıralanıyor. Son derece gayri ciddi, sermaye çevrelerine kaynak aktarımını önceleyen bir anlayış öne çıkıyor.

KAMUCULUK YOKSA İTİBAR OLMAZ

Kaynak akışı toplumdan kamuya aktarılmak isteniyor. Tersi olması gerekir. “Pamuk eller cebe” deniyor. Pamuk eller cebe düşüncesinin servet vergisi olarak gerçekleşmesi gerekir. 20 yıldır kamu kaynaklarıyla beslenip zenginleşenler var, onlara gidilmesi gerekir. Ama siz kamu olarak onlardan vergi istemiyorsunuz, bağışa başvuruyorsunuz. Bu kamunun varlığıyla çelişen bir durum. Kamu tam da toplum güçleştğinde devreye girerek güçsüzleşen kesimler lehine adım atar. Servetten alarak para aktarımı yapar yetmiyorsa para basar. Bizim bildirimizde bu da var. Geniş halk yığınlarının eksikliklerini para basarak karşılama da dahil yapılabilecek çok şey var ama mesele siyasi iktidarın bu iradeyi gösterip göstermemesidir. Kamucu anlayışı olmayanların itibarı olmaz.

SALGININ BEDELİ HALKIN İFLASI OLMAMALI

Vijay Prashad-Manuel Bertoldi

counterpunch.org

<https://www.counterpunch.org/2020/03/24/the-cost-of-this-pandemic-must-not-bankrupt-the-people/>

COVID-19 küresel salgınının dünyada yayılmadığı hiçbir ülke kalmadı neredeyse. Virüs insanların ölümüne, toplumların ve kurumların dengelerinin bozulmasına sebep oluyor, geriye de travma ve yıkılmış bir ekonomi bırakıyor. Birleşmiş Milletler Ticaret ve Gelişim Konferansı (UNCTAD), 2020 yılının sonuna kadar dünyadaki ekonomik çöküşün 1 ile 2 trilyon arasında olacağı söyleniyor. 2 trilyona kadar çıkması, düşen petrol fiyatlarının durumu petrol ihracatçısı ülkelerin daha da etkilendiği bir en kötü durum senaryosu.

FİNANSIN YIKILIŞI

Enflasyonun öncesinde de çok yükseldiği borsa şu an büyük bir düşüş yaşıyor. Merkez bankaları bütün para kaynaklarını, finans marketlerini ve olabildikçe çok sektörü kurtarabilmek için kullanıyor. Enerji sektörünün büyüklüğü sayesinde genelde sorunsuz giden Norveç merkez bankası bile faiz oranını sıfıra indirip, ekonominin çökmemesi için müdahale sözü verdi.

Krizin muhtemel sonucunu bugünden detaylı şekilde tahmin edebilmenin kolay bir yolu yok. Fakat önceki krizlere göz attığımızda -2008-09 finans kriz gibi- bu krizlerin yükünün nadiren zenginleri vurduğunu, asıl olarak sistem içerisinde gücü olmayan, halkın çoğunun, suçlusu olmadıkları krizin faturasını sırtlandığını görüyoruz. Oransız zenginlikleri ve siyaset ile hükümet politikalarındaki güçleriyle tasarruf politikalarını kontrol ederek kamusal sağlık sistemini kıyıma uğratan, finans marketlerinde rahatça hareket edebilmek için piyasayı serbestleştirenler de yine bu zenginler. Bir kamusal sağlık krizi ortaya çıktığı zaman devletler buna hazırlıksız yakalanıyor ve bu hazırlıksızlık da -şu an serbest olan finans piyasalarında kaosa sebep oluyor. Bu felaketin faturasını ödemesi gerekenler hem kamusal sağlık sistemini yok eden hem de finans sistemini düzensizleştirenler fakat güç ilişkileri böyle yürümüyor.

ETKİN DEVLETLER

En zengin kritik başarılarından biri devlet kurumu fikrinin meşruiyetini yıkmaktı. Batıda bu yönde en tipik algı üretimi hükümeti ilerlemenin düşmanı olarak göstererek devlet kurumlarını -ordu hariç- batırmak. Dirençli bir hükümeti ve devlet yapısı olan

tüm yönetimler otoriter olarak etiketlendi. Fakat bu kriz bu bakış açısını da sarstı. Salgını devlet kurumlarının aktifliği sayesinde kontrol altına alabilen devletleri -Çin gibi- artık otoriter yaftasıyla yok sayabilmek mümkün değil, yaygın görüş bu tür devletlerin ve onların kurumlarının etkili olduğu yönünde.

Öbür tarafta ise tasarruf politikaları tarafından yenilip bitirilen Batı ise krizin üstesinden gelebilmekte başarısız oldu. Çoğunda çoktandır sağlık ve eğitim sisteminin hayati kısımları özelleştirilmiş, kamusal sağlık hizmeti veren kurumlar kapatılmış ve bu kurumların hastanelerinin ameliyat kapasiteleri bitirilmiş durumda. Özel sektör karı için formül, tam zamanında üretilen ilaçlar. Tasarruf öncelikli sağlık sisteminin başarısızlığı her zamankinden daha iyi görünüyor. Duruma tehlikeli şekilde geç müdahale eden eldeki sistemin, deneme yanılma ile etkili hale gelmiş devlet temelli bir sağlık sisteminden daha iyi olabilmesi imkansız.

SOSYALİST BİR PLAN

Krizi anlama ve gelişim kat edebilme amaçlı süregiden tartışmaların bir parçası olarak, Uluslararası Halklar Birliği ve Tricontinental: Toplumsal Araştırma Enstitüsü, 16 maddelik bir plan geliştirdi: “Küresel Salgının Işığında, Dikkatinizi Halka Verin.” Bu plan, dünyanın her yerindeki siyasi hareketlerle yapılan tartışmalar sonucunda ortaya çıktı. Bu doküman, olanların canlı bir belgesi olarak, diyalogu ilerletmeyi ve geliştirilmeyi bekliyor. Lütfen aşağıdaki maddeleri okuyun:

1) Gıda ve diğer temel ihtiyaçların üretim ve dağıtımında, sağlık ve lojistik alanlarında personel gerektirenler hariç tüm işler, hiçbir ücret kesintisi yapılmadan acilen durdurulmalı. Karantina döne-

mi boyunca bu ücretler devlet tarafından karşılanmalı.

2)Sağlık, gıda tedariki ve kamu güvenliği, organize şekilde sağlanmalı. Acil durum için bekletilen tahıl stokları derhal yoksulların dağıtımı için çıkarılmalı.

3)Tüm okullar tatil edilmeli.

4)Tüm sağlık merkezleri ve hastanelerin sosyalizasyonu derhal sağlanmalı, böylece kriz bitene kadar temel kaygı kar olmamalı. Bu sağlık merkezleri hükümetin sağlık seferberliğinin kontrolünde olmalı.

5)Tüm ilaç şirketleri derhal kamulaştırılmalı, aralarında uluslararası olanlar derhal aşı ve hızlı test üzerine odaklanmalı. Sağlık alanında fikri mülkiyet kaldırılmalı.

6)Herkes derhal test edilmeli. Testler ve bu salgında en ön cephesi olan gerekli sağlık personeli derhal bu amaçla mobilize edilmeli.

7)Krizle mücadelede zaruri olan tüm malzemelerin üretimi derhal hızlandırılmalı (test kitleri, maskeler, solunum cihazları).

8)Finans piyasaları derhal kapatılmalı.

9)Hükümetlerin iflasını engellemek için finans piyasalarındaki tüm paraya derhal el konulmalı.

10)Şirketlere olmayan bütün borçlar derhal iptal edilmeli.

11)Tüm kiralar ve ipotek ödemeleri derhal silinmeli, evden çıkarmalar engellenmeli, temel bir insan hakkı olarak herkes için uygun konut tedariki sağlanmalı. İnsani şekilde barınma hakkı devlet tarafından teminat altına alınmalıdır.

12)Su, elektrik, ve internet ödemeleri derhal devlet tarafından silinmeli ve temel insan hakkı güvencesi altına alınmalıdır. Bu hizmetlerin herkes tarafından ulaşılamadığı yerlerde, tedarik derhal sağlanmalıdır.

13)Küba, İran ve Venezuela gibi ülkeleri etkileyen, gerekli sağlık tedariklerine engel olan tek taraflı tüm cezai yaptırımlar ve ekonomik ambargolar kaldırılmalı.

14)Sağlıklı gıda üretiminin sağlanabilmesi için tarım işçilerine acil destek verilmeli, bu ürünler devlete tedarik edilerek doğrudan dağıtımı sağlanmalıdır.

15)Doların uluslararası para birimi olması yasaklanmalı ve Birleşmiş Milletlere yeni bir uluslararası para birimi teklifinde bulunmaları için uluslararası konferans çağırısı yapma talebinde bulunulmalı.

16)Tüm ülkelerde asgari düzeyde bir temel gelir sağlanmalı. Bu gelir, işinden olan, çok zor şartlarda çalışan ya da serbest meslekte olanlara ekonomik destek sağlayacaktır. Eldeki kapitalist sistem, milyonlarca insanı düzgün işlerde çalışabilmekten mahrum bırakıyor. Devlet, halk için istihdam ve insan onuruna uygun bir yaşam sağlamalı. Evrensel temel gelir, askeri harcamalardan, özellikle de silah ve mermi harcamalarından karşılanabilir.

Kriz sistemi gerçek anlamda sarstı. Buna şüphe yok. Tasarruf politikalarının başarısızlığının bir sonucu, çok değil birkaç ay önce akla gelmeyecek fikirlerin -hastanelerin kamulaştırılması ve işsiz kalanlara temel gelir desteği sağlanması gibi- gündeme alınması oldu. Umuyoruz ki bu iletişim, sistemin tümünden yeniden kuruluşu için halkçı bir küresel harekete dönüşür. Korona virüs salgının ortasında sosyalizmi düşlemek, kapitalizmin kalpsiz rejiminde yaşamaya devam etmekten daha kolay.

YENİ BİR SINIF MÜCADELESİ SEANSI BAŞLIYOR

MUSTAFA SÖNMEZ

Tarihte de örnekleri görüldüğü üzere bazı konjonktürlerde devletler -kendi programlarında olmasa ve tabandan gelen bir basınç gelmese de- bazı mal ve hizmet üretimlerini kamu kuruluşları eliyle yapmak zorunda kalabilirler. Bu durum özellikle enerji, sağlık, ulaşım gibi stratejik hizmetlerde geçerlidir. Özel şirketlerin amacı kardır ama eğer bu sektörler kar getirmiyorsa ve hizmetlerin yapılması toplumun yeniden üretimi için bir zorunluluksa bunu devlet üstlenerek gerçekleştirebilir. Tarihte bunun çok örneği var.

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Fransa, İngiltere, Almanya başta pek çok ülkede devletin özel firmaları devraldığını görürüz. Özellikle altyapıya dönük mal ve hizmet üretiminde kamuculuğa geçilir. Bugün de yaşanan pandemi dolayısıyla

böyle bir zorunluluk ortaya çıkıyor. En bilinen örneklerden birisi havacılık. Hava yolu şirketleri zor durumda, dolayısıyla da iş yapabilme kapasiteleri ortadan kalkıyor. Ancak, halkın kullanacağı bir ulaşım olmasa bile hava yollarının kullanılabilir olması gerekir. Budan dolayı birçok ülkede havacılık şirketlerinin kamulaştırıldığını görebiliriz.

Enerji fiyatları çok düştü, bundan dolayı birçok enerji firması iflas edebilir ama toplumun enerji ihtiyacı da kaçınılmaz bir ihtiyaç. Bu durumda enerji firmaları kamuya geçebilir. Öte yandan bu pandemi, sağlığın metalaştırılmasının, özelleştirilmesinin neoliberalizmin en büyük kötülüklerinden birisi olduğunu gösterdi. Salgın karşısında var olan sağlık kapasitesi yeterli gelmiyor ve çöküyor. Demek ki sağlığın kamu hizmeti olarak sürdürülmesi gerektiğinin dersi ortaya çıkıyor. Dolayısıyla sağlıkta tekrar kamuculuğa dönüş söz konusu olabilir. Bunu eğitim ve başka sektörlerde de görebiliriz.

SALGINDAN SONRA

Salgından sonra insanların ne talebi olacak, hayatlarından neleri çıkaracaklar, nelerden uzaklaşacaklar bunlar önemli göstergeler olacak. Bütün bunları gördükten sonra toplumlardaki mal ve hizmet üretimi buna göre şekillenecektir. Belki insanlar uzun süre otomobil talep etmeyecekler, otomobil firmaları araç üretmeyecekler. Belki uzun süre temel ihtiyaç dışında giysiye ihtiyaçları olmayacak, o zaman giysi ve teks-

til sektörü alabildiğine daralacak. Buna göre üretim ilişkisi, üretimi yerine getiren aktörler değişecek. İhtiyaç duyulan kurumlar bütün bunlar yeniden şekillenecek. Özel sektörün bunları üretmeye istahlı olmadığı durumlarda özellikle de toplumun ihtiyacı olan kar motifi içermeyen şeyler kamuya geçecektir. İster iktidarda Trump, Merkel, Macron, Johnson gibi eski liberaller olsun, ister bunların yerine başkaları gelsin bu kaçınılmaz bir durum. Onun için sanıyorum Covid-19 sonrası kamuculuk tüm dünyada yeni bir eğilim olarak ortaya çıkacak.

TALEPLER VE MÜCADELE

Salgının Bedeli Halkın İflası Olmamalı başlıklı metne ilişkin soru üzerine Tricontinental yayınlanan talepler toplumun alt kesimlerinin yükseltmesi beklenen taleplerden oluşuyor. Şimdi tabi talepleri yerine getirmek başka bir şeydir, onun realizasyonu başka bir şeydir. Bu toplum kesimlerinin örgütlü, bütün her yerde bir talepleri gerçekleştirilmesini sağlayacak kadar örgütlü olmasalar bile ne yapılması gerektiğini ifade etmek, topluma yol haritası sunmak açısından gerekli, o anlamda Tricontinental de bunu yapmış. Biz de Türkiye’de Sosyal Bilimciler Çağrısı olarak bunu yaptık. Bunun realize edilmesi içi mutlaka ifade etmekten öte örgütlü bir güç olmak ayrıca gerekiyor. Dediğim gibi birçok ülkede bu talepleri gerçekleştirecek bir örgütlülük yok ama insanlara neyin doğru, neyin yapılmasını gerektiğini ifade etmek açısından bu programlar oldukça anlamlıdır.

Salgının Bedeli Halkın İflası Olmamalı metnin finansal kriz vurgusu sorusu üzerine Bu pandeminin finansla ilgisi yok. Bu 2008-2009'da yaşandığı gibi bir finansal kriz değil. Kuşkusuz küresel kapitalizmin vahşileşmesi, doğayı talan etmesi nedeni bildiğimiz bilmediğimiz birçok şeyi tetiklemesi mümkündür. Çünkü vahşi kapitalizm, küresel kapitalizm doğaya çok kötü davranıyor. Metalaşma, kar ve sermaye birikimi uğruna doğa dengesini tahrip ediyor. Buralardan birçok melanet çıkabilir, böyle şeyler baş edemeyeceği şeyler çıkabilir. Bunun esas olarak tabi küresel kapitalizmin bu doymak bilmeyen kar hırsı, arsızlığı başımıza böyle şeyleri getiriyor ama bu krizin bize öğrettiği en önemli şeylerden biri de bütün bunları yaparken insan sağlığını ihmal ettiği, bütün toplumların temel hakkı olan sağlık hakkını ihmal ettiği gerçeğidir. Buna dönük tedbirler almadığı, altyapı yatırımları ve insan kaynaklarının hazırlamadığı, yeterince araştırma laboratuvarı için kamusal kaynak ayırmadığı bu çıktı ortaya. Yani eğer bu yeterince akıl edilmiş olsaydı, dert edilmiş olsaydı dünya bu salgına bu kadar kırılan, bu kadar çaresiz, bu kadar dirençsiz yakalanmazdı.

Bununla ilgili daha donanımlı olabilirdi, daha çabuk çözümler üretebilirdi; ama sağlığın metalaşması ve bir kamusal insan hakkı olmaktan çıkarılması maalesef bizi buralara getirdi. Burada da bu küresel kapitalizmin arsızlığını, insan düşmanı olmasının ana neden olduğunu söylememiz lazım.

Şu söylenebilir; bu corona 19 basit bir hadise değil. Bunu başta Trump olmak üzere ve onun benzerleri, geçici bir yol kazası gibi düşünüyorlar. Burada bugün de ifade etmiş 100-200 bin ölümle kapatsak iyi iş çıkardık demektir diyor. Yani bunu bir sayıda niceliksel sayıda kurban verildiği takdirde geçirilecek bir yol kazası gibi görüyor. Yanılıyor, bu öyle bir şey değil. Bunun öyle sayısal aritmetiksel bir yol kazası hali yok. Corona 19 bütün paradigmayı aşağıdan yukarıya sarsıyor. Bütün küresel kapitalizmi derinden sarsacak, paradigmayı parça parça edecek ve yeni arayışları gündeme getirecek bir sarsıntı. Dolayısıyla çok şeye gebe ama burada mutlak olarak şu olacak demek kolay değil. Buradan nasıl yeni bir hayat çıkar nasıl yeni bir toplumsal paradigma yeniden inşa edilir bunu da eninde sonunda sınıflar mücadelesi belirleyecektir. Bundan özellikle mağdur olan alt sınıfların bu olan biteni görüp buradan yeni çıkış yolları üretmeleri, örgütlenmeleri, yeni hayat tarzları önermeleri ve bunu domine etmeleriy-le çok farklı hayatlar ortaya çıkabilir.

Dolayısıyla yepyeni bir sınıflar mücadelesi seansı tarihte başlamış bulunuyor, bunu takip edeceğiz.

SAĞLIKTA ÖZELLEŞTİRME ve KAMUCU ÇÖZÜM

ERİŞ BİBALOĞLU

Gündemimiz COVID19 adıyla bilinen, Dünya Sağlık Örgütü'nün de 12 Mart tarihinde bir pandemi adını koymasıyla birlikte artık bütün gündelik yaşamımızı zapt eden bir olgu. Bugün bana pandemi ile ilgili yönlendirilen birkaç soruyu sizinle tartışacağım. Şöyle; ülkemizde sağlık sisteminin pek çok aksaklığı tartışılır durumdaydı. İlerleyen günlerde vaka sayılarının artacağı öngörülüyor. Böyle bir salgını kaldırabilecek durumda mıyız? Soruyu belki iki başlığa bölerek yanıtlamak mümkün:

Birincisi; dar anlamıyla Türkiye'nin sağlık hizmet sunumunun, sağlık örgütlenmesine böyle bir salgın durumunu karşılamaya yeterli kapasitesini konuşmak.

İkincisi; pandemi deyince konuyu sadece bir sağlık sorunu olarak ele almanın ötesinde, kamunun ya da devletin toplam organize

olma becerisinin, devlet aklının böyle bir pandemi ile karşılaştığında üstesinden gelebilme kapasitesini tartışmak. İkincisi; pandemi deyince konuyu sadece bir sağlık sorunu olarak ele almanın ötesinde bir kamunun ya da devletin diyelim toplam organize olma becerisinin, devlet aklının böyle bir pandemi ile karşılaştığında üstesinden gelebilme kapasitesini tartışmak.

SAĞLIKTA DÖNÜŞÜM

Türkiye 1980’ler ama daha somutlarsak 1990’larla birlikte sağlıkta dönüşüm adlı, 2000 yılından başlayan bir reform sürecine girdi. Kuşkusuz bu reform süreci Dünya Bankası, IMF vb. adlandırabileceğimiz değişik kurum ve kuruluşların da yönlendirmesi, teşvik veya baskısıyla yürütülen bir ortak aklın ürünüydü. Ne oldu 2003’ten itibaren? Bu süreç sağlıkta dönüşüm adını aldı. Ve Türkiye’nin ne ise o olan kapasitesi ile kamusal bir özellik taşıyan sağlık hizmetlerini değiştirdi, dönüştürdü.

Somutlamak için söylersek, birinci basamak dediğimiz, yani kişilerin hasta olsun olmasın, sağlık sorunlarıyla ilgilenen ana yerin, birinci basamağın yapısı değişti ve aile hekimliği sistemi kuruldu. Aile hekimliği sistemi Türkiye’de birinci basamağın o kamusal özelliğini çökertti. Yıllar içinde çökertilmiş olana başka bir form kattı ve ne kuş ne deve diye tanımlayabileceğimiz birinci basamak sağlık hizmetleri organizasyonuna geçildi. Son on yılda, giderek daraltırsak son beş yıl içerisinde birinci basamakta çalışan sağlık emek gücü, sağlık insan gücü hem fiziken hem ruhen tükenmiş durumda, tüketilmiş durumda. Yani; birinci basamak yani doğrudan aile hekimlikleri tarafından karşılanan insanlarla ilgilenmesi gereken alan iyi durumda değil. Dolayısıyla kapasitemizde sorun ve sıkıntı var.

İkinci ve üçüncü basamak dediğimiz alan yani hastaneler, üniversite hastaneleri, eğitim-araştırma hastaneleri dediğimiz hastaneler ise yine sağlıkta dönüşüm programıyla birlikte giderek hızlanan bir biçimde sağlık emek gücünü yani hekimden hemşiresine bir bütün olarak performans sisteminden -özel hastaneleri de ekleyelim- ciro baskısına uzanan bir genişlikte dayanışmacı ruhu yitirmiş durumda.

Yani sağlık sorunlarıyla, hastalarla karşılaştıklarında bir biçimde tek başlarına kendi performanslarıyla ilgilenirler. Türkiye’de bir mücadele yürütülecekse sağlık emek gücü özellikli bir yer taşıyor. Aslında bu salgın sağlıkta dönüşüm sürecinin sonucu olarak Türkiye’nin iyi durumda ve hazırlıklı olmadığını gösteriyor.

Üçüncüsü bu süreçlerin hemen hepsini yürütecek Sağlık Bakanlığı’nın aklının ne durumda olduğu meselesi. Bunu da aslında yine sağlıkta dönüşüm ile açıklayabiliriz. Ama soruyu ilk başta ikiye bölmüştüm. Hükümet yani devlet aklının da ne olduğu ile birlikte değerlendirmek lazım. Belki bu soruyu bir ikinci soruyla birleştirerek yanıtlamak daha az vakit kullanmamıza yol açar. Yalnız Türkiye’de değil tüm dünyada sağlık sistemlerinin salgını durdurmakta yetersiz kaldığını görüyoruz. Sağlık sistemleri buna hazır mıydı?

SAĞLIĞIN METALAŞTIRILMASI

Bir saptamayla başlayabiliriz, Türkiye’yi de bunu dahil ederek. Kapitalist bir dünyada yaşıyoruz. 1980’ler 90’lardan itibaren artık sağlık politikalarının ana teması herkesin kendi sağlık risklerini yönetmesi üzerine kuruldu. Ve sağlığa bir meta olarak kullanım

değerinin ötesinde değişim değeri üzerinden bir anlam yüklendi. Sağlıkın meta olmasıyla birlikte sağlık alanında bütünüyle kapitalist ilişkiler, kapitalizm hakim biçimiyle alanı kaplamış oldu. Yani sağlık hizmetleri özelleştirildi. Sağlık hizmetleri piyasa içerisinde bütünüyle piyasa koşullarına göre yürütülür oldu. Böyle bir saptamayı eğer kabul edersek o zaman aslında sistemin ana mantığının insanların sağlık hizmetlerinden bütünüyle yararlanması olmadığı da görürüz. Hal böyle olunca şu an içinde yaşadığımız salgına hazırlık diye doğrudan özel bir telaş ve mantığı yok sermaye aklının.

Sermaye kendi dünyası içerisinde sahip olduğu ideolojik ve baskı araçlarıyla kontrol edebildiği ölçüde hisseden bir seyirle yürütmesine izin verebilir. Bilimin, yıllar içerisinde hem Türkiye’de hem de dünya ölçeğinde giderek karartılmakta, gizlenmekte olduğunu düşündüğümüzde bu salgınlara zaten bir mantık olarak hazır olunmadığını görmek lazım. Yani sağlık hizmetlerinin kar maksimizasyonu üzerine odaklandığı bir dünyada yaşıyoruz. Bu hem bütün dünya için geçerli hem de özel olarak Türkiye için geçerli.

Dolayısıyla sağlık hizmetlerinin yürütülmesi bütünüyle kamusal olarak üstlenilmesi gereken salgın gibi durumlarda kontrolden çıkar ve dünyada aslında böyle seyretmiştir, seyretmektedir. Kuşkusuz durumun toparlanması için bilimin, insanlığın refleksleri zorlamakta ve gündeme gelmekte ve her ne yapılabiliyorsa bu o insanların taleplerinin zorlamasıyla ve bilimin yol göstericiliyle yapılıyor. Yani bu kazanımın üzerinden bu refleksin üzerinden ilerliyor bu süreç. Sağlık-emek organizasyonu ve sağlık örgütlenmesinin mantığı kusurlu olduğu için kapitalist sistemde salgınlar konusunda da bütünüyle kamu yararı, bütünüyle toplumun yararını gözeten yaklaşım hızla yürürlüğe konulamıyor.

Türkiye üzerinden somutlayalım; bu salgın 31 Aralık tarihi itibarı ile dünya ile paylaşılır oldu. Çin ile sınırlıydı. Daha sonra Türkiye önlemler başlığı altında Çin'den gelenleri havaalanlarında termal kameralarla denetlemeye başladı. 5 Şubat itibarı ile ise başka ülkelere gelenleri de sınırlamaya ve onları da kapsama dahil etmeye başladı. Şimdi bakarsak bunun üzerinden yaklaşık bir buçuk aylık süre geçmiş. Bir buçuk aylık süre içerisinde artık ülke dışından virüsün girmesini beklediğimizi düşünüldüğünde bu bir buçuk aylık sürenin çok iyi değerlendirilmiş olmasını bekleriz. Ama bunun olabilmesi için ne lazım?

Kamucu bir akıl lazım, bütünüyle toplum yararını düşünen bir akıl lazım. Eğer böyle olsaydı bir buçuk ay önce maskesinden kolonyasına, antiseptiğinden dezenfektanına bütün bunların kamu kontrolünde ve halka güvenceli bir şekilde gerektiğinde verileceği duyurulur. Ve geçtiğimiz günlerde yaşadığımız gibi piyasaya düşmüş kolonya, maske görüntülerini yaşamazdık. Ama devlet aklı bu en basit akla gelmesi beklenen, düşünülmesi gereken konuları bile gündemine almamış. Çünkü toplam olarak piyasacı bir anlayışın ürünü olan reflekslere ve yönlendirmelere sahip olduğu için serbest bırakmıştır. Ancak sorun artık vicdanları kanatır bir noktaya ulaştıncı 3 liralık maskeler fahiş fiyatlara satılır duruma gelince bundan sonra müdahil olma gündeme gelmiştir. Yine benzer örneklerle sıra gelirse; umre diye bilinen süreci somutlayabiliriz. Umreye gitme engellenebilirdi, kamu yararını düşünen bir anlayışla, hadi bu yapılmadı. Umreden gelenlerin nasıl olsa dönecekleri biliniyor. Buna yönelik bir önlemler paketi uygulanır. Geldikleri andan itibaren onlar için toplam yarar düşünülerek elbette uygun koşullarda -şu anda da biliyoruz ne kadar uygunsuz biçimde gece yarısı naklettiklerini- bir sistem bir hazırlık yürü-

tülebilirdi. Dolayısıyla bunların olmadığını görüyoruz. Bunların Türkiye ölçeğinde yapılmadığını hep beraber yaşıyoruz.

Toparlayarak söylemek gerekirse salgınlara hazırlık anlamında sahici, somut, pratiğe dökülen bir zincirin yürütülmediğini, olay dayattığı ve sıkıştırdığı noktada çözümlerin gündeme geldiğini görüyoruz. Yine belki tartışılan bir konu olarak bir noktayı daha somutlayarak bitirebiliriz bu aşamayı; test çalışması. Toplam tecrübe gösteriyor ki ne kadar çok test yapar ve virüsün pozitif olduğu insanları saptarsanız yani hastaları yakalarsanız o kadar daha fazla başarılı olma şansınız söz konusu. Çünkü saptadığınız ölçüde onları enterne etmek, karantina yapmak ya da bir biçimde sosyal izolasyonu daha kesin kurallarla sağlamak ve virüsün yayılma hızını engellemek mümkün. Ancak bu böyle yürümedi. Türkiye kimi kıymetli günlerini sanki adı konmamış bir tanı koymama politikasıyla yürüttü. Tanı koymama politikası ile yürüttüğü günler içerisinde de toplam baktığımızda da Mart başında yanılmıyorsa Türkiye’de yapılmış test sayısı 970’lere, binleri bile bulmuyordu. Şu an 8 binlere, 9 binlere ulaştığı bilgisine sahibiz. Dolayısıyla süreç gerçekten toplumcu bir bakış ile yürütülseydi bu test sayılarının çok daha fazla oranda yapılmış olması ve sürecin herkesin yararına organize edilmiş olması beklenirdi. Böyle olmadı. Temel kusur ya da temel sıkıntı nerede? Sağlık hizmetlerinin ve bir bütün olarak yürütülen aslında hizmetlerin kamusal özelliğinin yitirilmiş olmasında.

ÇÖZÜM KAMUCU AKIL

Hal böyle olunca da salgınlara hazırlık diye en azından kamusal bir salgın hazırlığı söz konusu olmayıp, en yetkili ağızlardan bile krizlerin fırsata dönüştürülmesi gibi insanı rahatsız eden ifadeleri

duyabiliyoruz. Dolayısıyla biz biliyoruz ki aslında kriz dediğimiz şey kapitalizm koşullarında hemen daima emekçilerin, ezilenlerin, azınlıkta olanların dezavantajlarının aleyhine işleyenlerdir. Dolayısıyla dönüşen bir fırsat varsa bu halkın yararına olmayacak. Tahmin edildiği gibi ve yaşandığı gibi yoksulların, emekçilerin bunların içerisinde daha yaşlıların ve daha bakımsız, daha sağlık sorunları olanların pispisine yitirildiği günleri istemesek de yaşamak zorunda kalabiliriz.

Son söz olarak yöneltilmiş olan kısmı paylaşalım. Ne tür önlemlerle bu tarz yaygın halk sağlığı sorunlarının en az kayıpla atlatılmasını sağlayabiliriz? Aslında ilk iki soruya verdiğimiz yanıtlarla bu üçüncüsünü tamamlamış olacağız. Önce, toplam akıl kamucu bir akıl olmak durumunda. Sermayenin yararına değil toplumun yararını gözeten bir akılla meseleye yaklaşmak gerekiyor. Eğer bu aşamada bunu hakim kılabilirsek o zaman bu yaygın halk sağlığı sorunları dediğimiz konuların çözümünde ortak bir ilkeler manzumesinin gereğini yapabiliriz. Yaygın halk sağlığı sorunları deyince şu anda pandemiye konuşuyoruz ama bu ortak akıl aslında iş cinayetlerinde de geçerli, benzer biçimde işsizlikte de geçerli, benzer biçimde savaş dediğimiz halk sağlığı sorununda da geçerli. Bunların hepsi halk sağlığı sorunudur. Sayıları çok fazlaya ulaşan kronik hastalıklar içinde söyleyebiliriz, işsizlik ve iş cinayetleri içinde söyleyebiliriz. Bunların hepsinde eğer kamucu akıl devreye girse, o aklın gündeme getireceği planlama ve organizasyon kuşkusuz şu an uygulanandan çok daha farklı olmaya aday.

Ne gibi önlemler? Biliyoruz ki insanların tek tek bu salgına yakalandıklarında bu salgında hasta olduklarında bunu atlatabilmeleri onların kişi olarak dirençlerini daha iyi olmasına bağlı. Ne demek bu? Daha iyi uyuyor olması, daha sağlıklı bir konutta oturuyor

olması, daha dengeli ve yeterli besleniyor olması onun bu karşılaştığı bu virüsü yenebilmesi için ana öğelerden bir tanesi. O zaman kamucu akıl, ihtiyacı olan herkese bu zorunlu maddeleri gıda başta olmak üzere biraz önce söylediğimiz maskesinden, gerektiğinde alkolünden dezenfektanına kadar temin etmeyi güvence altına alır. İnsanların evlerine ve kolay ulaşabilecekleri yerlere toplu olarak bunları sunmak üzere bir planlama yapar. Hasta olduklarında herkes için bütün testlerin ya da hasta olmadan tarama aşamasında bütün testlerin ve tedavi olanaklarının adil ve eşit bir şekilde kullanılacağına güvencesini verir. Zaten varlığı bu güvencenin temellisi demektir. Ve bu güvenceyle insanlar herhangi bir ayırım olmaksızın karantinasından sosyal izolasyonuna, tedavi sürecinde karşılaştığı zorlukların atlatılmasından ihtiyaçlarının karşılanmasına kadar kamusal bir organizasyonun karşılayabileceğini bilir. Bu salgınların önlenmesinin bir biçimde önlenemediğinde de daha az zararlar, toplumsal zararlar ve bireysel zararlar atlatılması ana güvencesidir. Ve böylece atlatma şansımız olabilir.

Son olarak, “Korona Virüs testlerinin özellerde ücret karşılığında yapılması mümkün mü” diye bir soru var. Şu anda Türkiye’de böyle bir şey söz konusu değil. Yapılıyor olabilir, bunu bilmiyorum ama Bakanlık tanı-test sürecini başından itibaren kendi kontrolünde yürüttü. Bence bunda bir zarar yok. Ama ana eksiklik, hata çok yaygın olarak, ihtiyaca uygun yaygınlıkta yapılmıyor olması. Temel sıkıntı buradaydı. Bildiğim kadarıyla test sürecinde parası olanın istediği zaman yaptırabildiği bir biçimde yürütülmesi şu an için söz konusu değil. Bu testlerin hepsinin zaten sonuçlarının da yine Bakanlık tarafından konfirme edilmesi ve onun tarafından tedavi yapan süreçlere, tedavi yapanlara bildirilmesi ile ilgili bir süreç yürütülüyor.

Belki son paragraf, son cümle olarak şunu söylemek mümkün; bilimin yol göstericiliğinde kamucu bir sağlık politikasını ve taleplerin çok kuvvetli olarak dile getirmenin bu kırılgan anda insanların daha fazla duyarlı olduğunu düşünerek yararlı olduğu kanısındayım. Bu talepleri sadece sağlıkla sınırlı olarak düşünmemek gerekir. Biraz önce söylediğim gibi sağlığın bütünlüğünü yeterli ve dengeli beslenmekten iş talebine, yeterli ücrete yani insanların bugünü ve yarınını güvence altına alacak bir talepler manzumesini yüksek sesle dile getirmekte yarar var.

SİSTEMİN SALGINLA İMTİHANI VE YENİ DÖNEMİN İLK İŞARETLERİ

HAYRİ KOZANOĞLU

Küresel kapitalizm 2007’de girdiği krizi atlatamamıştı. 1929 bunalımı kadar derin etkileri olan bu krizi üç yöntemle atlatması beklenebilirdi. Birincisi sistemin içinde para ve maliye kuralları uygulayarak; ki bunu büyük ölçüde likiditeyi artırarak, faiz oranlarını düşürerek miktarsal genişleme denilen yöntemle, merkez bankaları bilançolarını büyüterek aşmayı denediler.

Krizin en az sorunlu döneminde maliye politikalarını sermaye kesimini kurtarmak için kullandılar. Ondan sonra kamu borçlarının artması üzerine bundan vazgeçtiler. Kısa- ca sistemin kendi mekanizmaları içerisinde kriz çözülemedi. Büyüme hızları düşük, üretkenlik artışı çok yetersiz. Amerika gibi bazı metropol ülkelerde işsizlik oranları düşük

de olsa emeğin kazanımları geçmişe göre gerileme sürecindeydi. İnsanların satın alma güçleri giderek irtifa kaybediyordu.

İkinci bir yöntem 1945 sonrasında kapitalizmin altın çağı adı verilen dönemdeki gibi geniş kitlelerin satın alma güçlerini artırarak sosyal programları, refah seviyesini güçlendirerek olabilirdi. Böyle bir yapısal dönüşüm de kapitalizmin kendi içerisinde gerçekleşmedi. Emekçiler öncülüğünde kapitalizmi emekten yana değiştirecek sistemik bir dönüşümün de zaten gerçekleşmediğini biliyoruz. Böyle bir süreçte salgın geldi.

Hatırlanırsa salgının hemen öncesinde bir taraftan sosyalizm fikrinin yaygınlaştığı, insanların sosyalizmi kapitalizme tercih ettiğinin anketlerde ortaya çıktığı, özellikle genç kuşakların kendi ebeveynlerinden daha düşük bir yaşam standardına daha umutsuz bir geleceğe sahip olmaları nedeniyle kapitalizme yabancılaştıklarını görüyorduk. Diğer taraftan da kapitalist küreselleşmenin yaşam standartlarını geriletliğini gören insanlar bunu göçmenlere ve azınlıklara atarak tepkisel bir refleks gösterebiliyorlardı. O sağ popülist söylemler, faşizme eğilimli hareketlerle de bunların bu tepkilerini dünyada sağcı bir dalganın içselleştirilmesine geçiştirildi. Kısacası küresel kapitalizm salgın öncesinde çok sorunluydu. Her şeyden önce ekonomik göstergelerde inandırıcılığını, hegemonyasını yitirme noktasına doğru sürükleniyordu.

Zaten küresel kapitalizm ciddi sorunlar yaşarken 2020 yılıyla birlikte Çin'in Wuhan eyaletinde patlak veren Korona salgınıyla karşı karşıya kaldı insanlık. Geçtiğimiz hafta başında 9 Mart ile birlikte Rusya ve Suudi Arabistan arasındaki çatışma yaşandı ki; Arabistan OPEC sözcüsü olarak bilinir. Petrol ihracatçısı ülkelerin arzı arttırmaları böylece fiyatların düşmesi sonucunda ortaya çıktı. Kısaca kapitalizm yapısal sorunlar yaşarken üstüne bir de salgın eklendi. Ardından da petrol piyasalarında arz şoku yaşandı. Böyle bir ortamda bütün ekonomik göstergeler bozuldu. Tabii her şeyin ötesinde insani bir trajedi yaşanmaya başlandı.

KAMUCULUK GERİ Mİ DÖNÜYOR?

1980'ler ile birlikte neoliberalizm bütün dünyada egemen ideoloji ve ekonomik politikaların uygulanması konusunda temel eksen haline gelmişti. Bu önce özelleştirmelerle, kamu iktisadi işletmelerin özelleştirilmesiyle, piyasaların da regülasyon denilen düzensizleştirilmesiyle ve dış ticaretin liberalleşmesi ile kendini göstermişti. Öncelikle imalat sanayine yansıdı ve su, elektrik, doğalgaz, ulaşım gibi temel kamu hizmetlerinin özelleştirilmesiyle kendini gösterdi. Bir sonraki aşamada eğitim, sağlık, sosyal güvenlik gibi temel sosyal hizmetler de piyasaya açıldı, kar alanı haline geldi. Türkiye'de örneklerini gördüğümüz şekilde gerek özel okullar, gerek özel hastaneler yaygınlaştı. Bu geçiş döneminde Türkiye'de de böyle görüldü. Devlet kamudan özel hastaneleri destekledi. İnsanlar ilk aşamada adım bile atamadıkları özel

hastanelere, sigortalılar emekliler girmeye başladılar. Ama böylelikle plansız, sistemsiz, özellikle yüksek kar potansiyeli taşıyan sağlık sorunlarına yönelik kliniklerin, hastanelerin çoğunluğu oluşturduğu bozuk bir sağlık sistemi ortaya çıktı. Aslında bu Korona salgını bütün dünyada bu sağlık sisteminin özelleştirilmesinin uzun dönem için ne büyük yükler barındırdığını, sistemin ne kadar verimsiz olduğunu ortaya çıkardı. ABD gibi bazı neoliberalizmin kök saldığı ülkelerde de emekçi kitlelerin büyük kısmı sağlık sigortasından zaten yoksundu. Şu anda ABD’de 26 milyon kişinin sağlık güvencesinin olmadığı ifade ediliyor. 11 mil-yon kişi ise kayıtsız göçmen. Onlar zaten uzaklar bu sisteme. İtalya, İspanya gibi Avrupa’da en büyük hasara yol açtığı ülkelerde bölük pörçük özel hastanelerde sağlık sistemlerinin verimsizleştirmiş durumlardı. Bu salgınla birlikte gerek yatak kapasitelerinin yetersizliği gerek sağlık hizmetinin kendi içinde koordinasyonu olmadığı, gerekse de araç-gereç açısından yetersiz durumda oldukları ortaya çıktı.

Bilindiği gibi salgın önce Çin’de patlak verdi. Çin birçok açıdan eleştirebileceğimiz, otoriter bir ülke. Demokrasi, insan hakları, demokratik tartışma ortamının olmadığı, sivil toplumun yeterince gelişmediği bir ülke ama devlet merkezi kontrol sağlayabiliyor. Bir şekilde de kitlelerin memnuniyetini üst düzeye çıkartmayacak şekilde sosyal politikaları ve gelir artışı politikalarını uygulayabiliyor. Bir örnek de Çin’de bu hastalığın, salgınla karşı karşıya bulunduğu itirafında geç kalındığı. O nedenle salgın biraz yaygınlaştı ama sonra

gerçekten çok sistemli planlı bir şekilde salgının üzerine gidildi. Okuyup izlediklerimizden şunu görüyoruz. Hastalar için gerek destek ve solunum cihazları neredeyse kritik durumdaki her hastanın başına sağlık personeli verecek ölçüde sağlık sistemi etkindi ve gelen son haber de Çin'de büyük ölçüde bu salgının atlatılma yolunda olduğunu gösterdi. Geçtiğimiz hafta yaşanan sembolik bir olay, salgın nedeniyle çok ciddi bir insani trajedi yaşayan İtalya ile başta Almanya, Fransa olmak üzere AB ülkelerine yardım eli uzatılmazken, Çin iki uçak dolusu tıbbi malzeme ve personel gönderdi. Bu uluslararası dayanışma açısından gerçekten iyi bir örnekti. Hem de Britanya'nın ayrılmasından sonra zaten uzun dönemli varlık sebebi tartışılan AB'nin salgından sonra kendini ve içindeki yurttaşların ortaklık bağlarının iyice zayıfladığını sorgulamalarına yol açtı. İtalyanlar yarın bizim en zor zamanımızda yanımıza koşma- yani birlik- ne anlam ifade ediyor sorularını soracaklardır diye tahmin ediyorum.

SALGIN EKONOMİYE NASIL ETKİ EDECEK?

Korona Virüs ile ortaya çıkan salgının gerek tüm ekonomiye gerek tek tek ülkelerdeki tüm sektörlerle, gerekse de bütün coğrafyalara etki etmesi kaçınılmaz görünüyor. O anlamıyla da şu ana kadar yaşadığımız, izlediğimiz tarihten okuduğumuz krizlerden farklı bir durum söz konusu. Şöyle ki; veba krizi, İspanyol gribi gibi salgınlardan farklı olarak dünyada büyük ölçüde küresel tedarik zincirlerinde örgütlenmiş durumda üretim. Üretimin farklı aşamaları farklı ülkelerde

geçekleştiriliyor. Bir yerde bile atlama olması bütün dünyada aksamasına yol açıyor.

Daha önceki 1929 krizi, 2007 krizi gibi ekonomik temelli krizlerden de şöyle bir farkı var. Orada insanların gelirleri düştüğü zaman, satın alma güçleri gerilediği zaman veya borçlarını ödemekte güçlük çektikleri zaman çeşitli ekonomik önlemlerle ekonomiye nefes aldırma şansı vardı. Bugün insanlar zaten evlerinden çıkamadıkları, kamu otoriteleri tarafından evlerinden çıkmamaları salık verildiği için ellerinde para olsa da bunu harcayacak alanları olmayacak. Diğer tarafıyla da insanların ellerinde para olmaması, kredi olanaklarının genişlememesi insanların evlerinde oturmalarına, sağlık sebebiyle beklenen disiplini göstermemelerini getirebilir.

O nedenle önümüzdeki dönemde ekonomiye ilişkin şöyle önerilerde bulunulabilir: Öncelikle insanların en temel gıda ve sağlık gereçleri başta olmak üzere temel ihtiyaç malzemelerine ulaşabilmeleri gerekir. Bu böyle zor bir zamanda insani bir görevdir. Bir ülkede ulus olmanın, böyle dönemlerde dayanışmanı gereğinin bir sonucudur. Hem de kamu sağlığını koruyabilmek için insanları, yaşlılar, engelliler başta olmak üzere kolaylıkla temel ihtiyaç maddelerine erişebilmeleri, buna ulaşabilmek için çalışmak zorunda kalmamaları veya bunları temin edebilmek için çok fazla ortalıkta dolaşmamaları gerekir. Onun için öncelik herkesin en temel insani ihtiyaçlardan yararlanmasına izin

verecek bir yeni kurgu gerçekleştirmektir.

Bu dönemde öncelikle işten çıkartmalar yasaklanmalı. Ücretlerin geç ödenmesinin önüne geçilmeli. Gerçekten turizm, otelcilik, havacılık, lokanta, eğlence, kültür sektörü gibi yerlerde çalışanların, işverenlerinin de nakit sorunu yaşadığı durumlarda kamu bütçesi devreye girmeli. Bu geçiş döneminde herkesin insani bir satın alma gücüne sahip olması sağlanmalı.

Evet böyle bir kriz yaşanıyorsa en önemli öncelik en az insani kayıpla bu krizin atlatılması. Ama tıp otoriteleri rakamsal olarak, insani kayıp ne olursa olsun belli bir süreç sonra bu salgının geçeceğini gösteriyor. Eğer küresel kapitalizmin özellikle finansallaşma mekanizmalarıyla, kredi mekanizmalarıyla bu kadar çetrefilli bir hale gelmemiş olsa, bu kadar spekülasyona açık olmamış olsa, salgınını geçmesinin ardından dünya ekonomisinin yoluna devam etmesi beklenir. Neden? Çünkü salgınlarda fiziki sermaye zarar görmez. İstatistiki olarak iş gücünü çok zayıf düşürecek, rakamsal olarak iş gücünü çok eksiltecek bir tablonun ortaya çıkması da beklenmiyor.

Neden kriz bu kadar sert yaşanıyor? Her gün piyasalar yükselip düşüyor, çünkü spekülasyona açık bir yapı. Piyasa toplumu birileri zarar ederken birilerinin kar etmesinin önünü açan bir yapıya sahip. Zararların, toplumsal karların bireysel olduğu bir sistem söz konusu. Bir gün borsalar yüzde on

yükseliyor bir gün yüzde on düşüyorsa birileri çok büyük sorunlarla karşılaşırken birileri de vurgun vuruyor olabilir.

Bu nedenle çok önemli bir ekonomik tehdit söz konusu. O zaman bunun çözümü de gerek borsalarda gerek finansal piyasalarda bu spekülatif işlemleri, bu mekanizmaları dondurma, bunların daha büyük bir ekonomik kayba yol açmamasını sağlamak olmalıdır.

YENİ BİR DÖNEME GİRİLİYOR

Böyle dönemlerde kolektif dayanışmanın önemine, bir toplum olmanın gereğine, sorunları toplumsallaştırmanın kaçınılmazlığına vurgu yapıyor. Aslında bir tarafıyla solun kavramları, dayanışma, kolektivizm, hatta sağlık sisteminde İspanya'da görüldüğü gibi yarın kara borsanın yaygınlaşması durumunda kamulaştırmalar gündeme gelebiliyor. Yani insanların kendi gemisini kurtaranın kaptan olduğu, rekabetin bütün insanların beyni olduğu, girişim özgürlüğünün önünü açmanın insanların önceliği olduğu söylemlerinin normal zamanların sözleri olduğu irtifa kaybederken, insanların kritik dönemlerinde solun sosyalizmin kavramlarının ne kadar geçerli olduğu bir defa daha anlaşılıyor.

Sonunda toplumsal yapıda ne kadar değişiklik olur bilemiyorum ama bizler kamuculuğu, planlamayı, dayanışmayı, kolektif iradeyi daha kendimize güvenle savunabileceğimiz ve geniş kitleler nezdinde bunların da daha kolay tartışıla-

bileceği, örgütlenmenin ne kadar kritik olduğunun daha iyi kavranacağı bir döneme geçileceğini düşünüyorum.

Teknolojik açıdan, iş gücünün örgütlenebilmesi açısından bu dönem yeni pratiklerin gelişimine yol açacaktır. Bütün solun, sosyalistlerin teknolojik gelişmelerin getirdiği olanakları da göz ardı etmeden, küresel iklim krizinin insanlara nasıl bir tehdit olduğu da akılda tutarak, bu acı dönemlerin tecrübelerinden yeni bir açılım yapabileceklerini, solun evrensel değerlerinin, enternasyonal dayanışmanın daha iyi kavranacağını umuyorum, umut etmek istiyorum. En azından böyle zamanlarda umudumuzun olmadığı taktirde gündelik sorunlarla da başa çıkmamız daha zor olur diye düşünüyorum.

KOLEKTİF VE DAYANIŞMACI PRATİKLER

Geniş kitlelerin, halkın örgütlenebilmesi için yan yana gelmesi gerekiyor. Sorunlarını, önerilerini birlikte tartışması gerekiyor. Şimdi böyle bir salgın sürecinde fiziksel olarak insanların yan yana gelmesi mümkün değil. Sağlık riski taşıyor. Belki böyle bir dönemde teknolojinin olanaklarını kullanarak, sosyal medyadan yararlanarak insanların ortak duygularını, ortak taleplerini, ortak şikayetlerini, ortak beklentilerini böyle bir zemine taşımaları ve kriz geçtikten sonra da bunu kalıcı bir şekilde fiziksel olarak yakınlaşmanın, toplanmanın mümkün olduğu koşullarda bunu bağdaştırmaları gerekiyor. Böyle bir dönemde sosyal mesafe

bırakılması riskli olan insanlara yaklaşmanın kamu sağığı açısından büyük tehdit oluşturduğu söyleniyor. Bu kurallara uyarak insanları mümkün olduğu ölçüde kamunun yetişemediğı, devletin yetişemediğı veya siyasi ideolojik tercihleri nedeniyle eksik kaldığı yerde diğer yurttaşların devreye girmesi gerekiyor. Özellikle yoksul yalnız insanlarla dayanışma bağlarını kurmaları. Bu dayanışma sadece fiziksel temas olmak zorunda değil, bir telefon etmek de olabilir, kapısına ihtiyaç malzemelerini bırakarak fiziksel temas olmadan onu içeri alması olabilir. Sorunu olanların sorunlarını iletebilecekleri örgütsel yapılar, telefonlar, adresler oluşturarak olabilir. İnsanların sorunlarını tek başımıza değil de bir toplum olarak dayanışmayla çözebiliriz anlayışının tüm dünyada ve Türkiye’de daha iyi anlaşıldığı, yerleştiğı bir dönem olmasını ummak, sadece ummak değil, sağıık risklerini, göz ardı etmeden bunun çabasını sürdürmek, bu anlamda sosyal siyasi faaliyetleri salgın bahanesiyle askıya almamak gerekiyor. İnsani bir sorun varsa, diğer insanların da bu sorunu çözmek zorunluluğı vardır diye düşünmekten başka çaremiz yok.

SALGIN GÜNLERİNDE İŞÇİ SINIFI ve MÜCADELE

AZİZ ÇELİK

Corona virüsü dünya çapında hızla yayılmaya devam ederken, ülkeler etkili önlem alma konusunda ciddi eksiklere sahip. Küresel kapitalizme büyük oranda darbe vuran virüse karşı kimi örneklerde sağlıkta kamusallaşma, tam karantina, ücretli izin gibi önlemler alınabilse de özellikle virüsün çoğunluk açısından ölümcül hale geldiği çoğu ülkede hükümetler, sistemin çıkarını emekçinin yaşamının önünde tutmaya devam ediyor.

Geçtiğimiz günlerde Erdoğan'ın yayınladığı paket de bunun bir başka örneğiydi. Ücretli izin ve kamusal sağlık hizmeti üzerine herhangi bir ciddi talebi karşılamayan paket, şirketlere milyarlar, halka ise kolonya vadediyordu. Durumun bu düzeyde kötü olduğu tek ülke Türkiye de değil. Dünyanın birçok yerinde işçileri doğru düzgün hiçbir önlemlerde bulunmadan çalışmaya zorlayan hükümetlere ve şirketlere karşı grev ve benzeri tepkiler de oluş-

maya başladı. Bugünkü kaydımızda hem dünyada Corona salgını başladığından beri gelişen işçi direnişlerini hem de Türkiye’de yapılabilecekleri konuşacağız.

Önce dünyadaki örneklerle başlayalım. Bilindiği üzere şu an Corona’nın yayılmadığı herhangi bir coğrafya kalmadı. Kamusal sağlık hizmetinin olduğu ve erken önlemlerin gerçekleştirildiği ülkelerde durum daha iyi toparlansa da birçok coğrafyada durum vahim. Bunun yanında bir de ekonomiyi bu aksak haliyle sürdürebilmek için işçilerin herhangi bir önlem alınmaksızın virüsün önüne atıldığı ülkelerde örgütlenebilen emekçiler hem Corona hem de kapitalizme karşı mücadele ediyor. İşte bunlardan örnekler;

-Hindistan’da temizlik işçileri, ülkede en riskli ve en yoğun işi kendileri yaptığı halde, düzgün bir koruma kitlerinin olmadığından dem vurarak, talepleri karşılanmaz ise greve gideceklerini belirtti.

-Brezilya’da call center çalışanları temiz iş ortamı talebiyle greve çıktı. Diğer iş kollarına da genel grev çağrısında bulundular. Benzeri şekilde New York’ta da Amazon şirketinde de iş bırakma eylemi yapıldı.

-İspanya’daki Mercedes fabrikasında Corona sebebiyle 1 işçinin hayatını kaybetmesi, 23 işçinin de karantinaya alınmasına rağmen üretimin durdurulmamasına tepki olarak işçiler üretimi durdurdu.

-Avrupa’da virüsün en ölümcül hasarı verdiği İtalya’nın kuzey bölgesinde birçok fabrikada işçiler iş sağlığı ve güvenliği talebiyle iş bıraktı.

-İspanya’nın Cordoba şehrinde Postacılar, korunma amaçlı ekipman talebiyle protesto gösterilerinde bulundu.

Benzer taleplerle Türkiye'de de şu ana kadar kimi yerlerde direnişler gerçekleşti.

-Eskişehir'de Saray Giyim fabrikasında çalışan işçiler, Korona virüse karşı önlem alınmamasını yarım saatlik iş bırakma eylemi ile protesto etti.

-Genel İş İzmir 2 No'lu şubesinin örgütlü olduğu İzmir Büyükşehir Belediyesine bağlı Park ve Bahçeler, İZSU ve farklı birimde çalışan işçiler korona virüse dair önlem alınmadığı için iş durdurdu.

Tüm dünyada benzer taleplerle artan bu grevlerin başarıya ulaşabilmesinin ve birbirleriyle uluslararası bir dayanışma kurabilmesinin imkanları var mıdır sizce?

Şimdi korona virüs salgını döneminde ortaya çıkan grevlerin ya da diğer işçi eylemlerinin en önemli taleplerinden birisi aslında işçilerin sağlıklarının korunması şeklinde oluyor. Bu da daha çok işçilerin çalışmaya devam ettiği işlerde ve sektörlerde oluyor. Dünyanın pek çok ülkesinde birçok sektörde işler durmuş durumda, izin kullanılıyor, işler yavaşlatıldı ya da önemli ölçüde azaltıldı. Dolayısıyla yaygın olarak bir grevden söz edebilmek mümkün değil. Ama gerek dünyada gerek ülkemizde çalışanların, çalışmak zorunda olanların bundan sonra da Belki gönüllü olarak bir karantina sokağa çıkma yasağı ve benzeri uygulamalar olabilir.

Zorunlu ve temel ihtiyaç alanları dışında üretiminin durdurulması da söz konusu olabilir. Bu durumda çalışmaya devam edecek olanlar var. Sağlık çalışanları gibi, temizlik sektörü gibi, gıda gibi kimi sektörlerde çalışmanın devam etmesi gerekiyor. Çünkü elektrik, su, sağlık ve benzeri hizmetleri bir yandan devam edecek, devam ediyor. Dolayısıyla bu sektörlerde çalışanların sağlıklarının korunması çalışma hayatının en önemli taleplerinden birisi. An-

cak tabii bu alanda bir uluslararası dayanışma kurulabilmesi son derece zor. Çünkü şu anda bir uluslararası sendikal hareket dünyadaki çeşitli örnekleri birbirleriyle paylaşıyor. Fakat bunun zor olduğunun altını çizmek lazım. Çünkü korona virüsün yaratmış olduğu toplumsal duygu hali bunu biraz zorlaştırıyor. Bu nedenle tek tek ülkelerde çalışanların bu tepkilerinin sonuç alabileceğini düşünüyorum. Bunlar yaşamsal şeyler alanlar.

Bizim ülkemizde de bir sürü tepkiler ortaya çıktı. Bu tip beyanlar söz konusu oldu. Ayrıca çalışanların sağlıklarının riske atılması durumunda yasal olarak da çalışmaktan kaçınmaları söz konusudur. Dolayısıyla bu tip tepkilerin, grevlerin iş bırakmalarının bundan sonra da olabileceğini düşünüyorum. Ama bunu bir uluslararası dayanışma ve uluslararası bir hareket haline gelir mi? Şimdilik bunun olanaklarının çok fazla olmadığını düşünüyorum. Ancak korona virüsün yaratmış olduğu tehlike karşısında pek çok ülkede çalışanlar ve sendikalar öncelikle sağlıklarını sonra da gelirlerini korumak için çeşitli tepkiler ve mücadeleler ortaya koyuyorlar ve koymaya devam edecekler diye düşünüyorum.

Türkiye'ye gelirsek peki, burada da belli başlı grevler yapıldı. Türkiye'de somut karşılık alınabilecek mücadele ya da talepler neler olabilir sizce?

Şimdi burada tabii iki aşamalı bir şeyden söz etmek mümkün. Bir korona virüs karşısında yani toplumun tümünün ve çalışanların sağlığının korunması yönündeki tedbirler, özellikle de sağlık ve genel hizmetler alanında çalışan şeylerin işçilerin sağlığı açısından ortaya çıkabilecek ciddi şeyler var. Sorunlar var. Bu konuda kimi ufak örnekler de görüldü. Sendikaların kimi açıklamaları da oldu. Bu konuda bir tek tek işçilerin işten iş bırakma hakları olmasına

rağmen burada kullanılması gereken yol aslında sendikaların bu konuda titiz davranması. Özellikle zorunlu olarak çalışmak durumunda kalan sektörlerde işçilerin sağlık ve hijyen koşullarının korunması konusunda ciddi bir şekilde bu sorumluluğu gündeme getirmeleri. Bu hükümete ilgili, kamu kuruluşlarıyla ilgili kamu işverenine bu konuda baskı yapmaları gerekiyor. Bu yönde açıklamaları görüyoruz. Mesela özellikle genel hizmetler işkolunda Genel İş Sendikası bu konuda ciddi taleplerde bulundu. Kamu çalışanlarının bu yönde talepleri söz konusu oluyor. Bunların somut karşılık bulması, bu taleplerin ne kadar güçlü dillendirildiğine bağlı olarak ortaya çıkacak. Çünkü bu işin şakası yok. Yani sağlık açısından da bu işin toplumsal maliyeti açısından da şakası yok. Sendikaların ve sağlık örgütlerinin, meslek örgütlerinin işin hijyen boyutu, sağlık boyutu yanında sosyal boyutunu da giderek daha fazla gündeme getirmeleri gerektiğini düşünüyorum.

Virüsün kuluçka süresinde göz önünde bulundurduğumuzda. Önümüzde defakto karantina şeklinde geçecek daha uzun bir süre var. Öyle gözüküyor. Fakat hükûmet ekonominin kırılganlığından dolayı açıktan sokağa çıkma yasağı da ilan edemiyor. Bu uzun erimli süreçte işçilerin sorunları ne raddede yükselecek sizce? Başka hangi talepler göz önüne alınabilir?

Şimdi aslında ister istemez ekonomide bir karantina uygulaması başladı aslında. Yani adı konmamış bir şekilde de olsa onca şeyden başta da bu küçük ölçekli işletmelerden başladı, hizmet sektöründen başladı. Giderek büyük ölçekli işletmeler, imalat sanayindeki işletmeler işlerine ara vermeye başladılar, işlemi durdurmaya başladılar. Yani ekonominin bütününde aslında korona virüsün yaratmış olduğu riskler karşısında bir durgunluk ve yavaşlama başladı. Bu çalışma hayatına da yansıdı. Ben bunun önümüzdeki

günlerde daha da artacağını, bu önlemlerin daha da artacağını düşünüyorum. Yani açık bir karantina uygulaması hemen belki olmayabilir ama fiilen bu olacak. Çünkü ekonomi de ister istemez talebin düşmesi nedeniyle zorunlu hizmetler dışındaki işler kapanıyor. Hükümetin almış olduğu tedbirler çerçevesinde küçük işletmeler ve şeyler, hizmet sektöründe kapatmalar var. Dolayısıyla bu fiilen bir karantinaya gittiğini düşünüyorum. O yüzden önümüzdeki günlerde bir belki fiilen, hukuken de bir sokağa çıkma yasağı olabilir. Bu süreçte ciddi çalışma, yani işin hijyen ve sağlık boyutu zaten biliniyor. Ama bu sürecin özellikle ekonomide yaşanan bu durgunluğun, yavaşlamanın ve işyeri kapanmalarının devasa sosyal sorunlara yol açacağı çok açık. Yani önümüzdeki günlerde hem dünya ekonomisi açısından, Türkiye açısından çok büyük bir işsizlik dalgası gelecek ve buna bağlı olarak da ciddi bir gelir kaybı ve yoksullaşma dalgası gelecek. Örneğin Uluslararası Çalışma Örgütü 25 milyon yeni işsiz den söz ediyor. Önümüzdeki süreç içerisinde bu iyimser bir rakam. Yine Türkiye ekonomisi açısından düşünenecek olursak henüz krizden çıkmamış ekonomi var. Yani krizin yaratmış olduğu bir kırılğanlık var ekonomide. Bu kırılğanlığın üzerine şimdi korona salgınının getirmiş olduğu bir tablo da söz konusu olacak. Bu nedenle bir dizi sosyal önlemin alınması gerekir.

İŞTEN ÇIKARMALARIN YASAKLANMASI

Diğer bir ifadeyle aslında açık bir biçimde şunu söylemek lazım. Corona virüsü aslında bize tekrar kamucu toplumsal iktisat politikalarında sosyal politikalara dönme imkanı ve zorunluluğu getiriyor. Yani bunun açıkça adına koymak lazım. Artık bu virüsle mücadele sadece bir sağlık sorunu olmaktan çıkmıştır. Bir toplumsal ve iktisadi politika değişikliği sorunu olarak bunun tartışılması

gerektiyor. Ayrıca sağlık açısından mücadele edebilmek açısından da Şimdiye kadar var olan paradigmanın yani sağlıkta zelleŐtir-me ticarileŐtirme paradigmasının da terk edilmesi gerekiyor. Yani bunu korona virüs felaketi aslında bir yandan neoliberalizmin yaratmış olduğu felaketin de boyutunu gösteriyor. O nedenle bu-rada topyekn bir sosyo ekonomik zihniyet değişikliği paketinin gündeme getirilmesi gerekiyor. Yani liberal piyasacı ticarileŐtirici politikalar yerine toplumcu kamu sosyal politikalarının sosyal devlet uygulamalarının kararlılıkla savunulması ve halk sınıfları-nın bu virüsün hem tıbbi hem de sosyal etkilerinden korunması gerekiyor. Bu nedenle bir dizi tedbirin hem de çalışma hayatında hem iktisadi alanda olması gerekiyor. Benim en önemli gördüğüm tedbirlerden birisi burada işten çıkarmaların yasaklanması vakit geçirilmeksizin gerçekleŐtirilmelidir. Şimdi bu afaki bir öneri gibi geliyor kesinlikle değil. Olağanüstü bir dönem bu. Sağlık aısın-dan olağanüstü bir dönem sosyal açıdan olağanüstü bir dönem. Bu nedenle işten çıkarmaların yasaklanması en acil iş Şeylerden birisi. Aksi halde devasa bir iŐsizlikle karşı karşıya kalacağız. Bu iŐsizliđin yaratmış olduğu toplumsal tahribat, moral bozukluğu aslında korona virüsün sağlık alanındaki etkilerini de artıracaktır. Bu nedenle ilk adımın bu olması gerektiğini düşünüyorum.

ÇALIŞANLARIN GELİRİNİN GÜVENCEYE ALINMASI

Akla Şu soru gelecektir. Peki, yani ekonomide talep yok, ekonomi durgun. IŐten çıkarmalar yasaklandı. Çalışanların gelirleri nasıl güvence altına alınacak? cretleri nasıl güvence altına alınacak? İkinci ayakta burada çalışanların halkın temel ihtiyaçlarını karŐılayacak bir gelirinin bu süre içerisinde güvence altına alınması gerekir. Bunun bir dizi yolu var. Onlardan bir tanesi belli bir süre için mevzuatta Şu andaki ilk 1 haftalık sürede zorunlu nedenlerle

iş durursa bir haftalık süreyle işverenin yarım ücret ödemesi söz konusudur. Bu derhal mesela 15 gün süreyle tam ücret ödemeye çıkarılmalıdır. İşverenler 15 gün süreyle zorunlu nedenle işi durdurduklarını da 15 gün süreyle zorunlu ücret ödemelidir. Böyle bir değişiklik yapılmalıdır. İkincisi İşsizlik Sigortası Fonu'nda devasa kaynaklar var. Bu kaynaklar şimdiye kadar büyük ölçüde işverenlere teşvik amacıyla kullanılmış kaynaklardır. Bu kaynaklar kısa çalışma ödeneği çerçevesinde işlerin durduğu işletmelerde, şirketlerde çalışanların gelir kayıplarının bir bölümünün giderilmesi için kullanılabilir. Gerçekten var olan kaynaklara baktığımızda aylarca milyonlarca işçinin ve işsizlerin temel düzeyde yaşamını sürdüreceği bir gelir buradan kaynaklanabilir. Yani İşsizlik Sigortası Fonu ciddi bir biçimde bu çerçevede dikkate alınabilir.

ZORUNLU OLMAYAN ALANLARDA ÜCRETİ İZİN

Burada hemen buna paralel olarak işten çıkarma yasağının bir parçası olarak da demin konuştuğumuz konu önemli. Zorunlu ve temel işler dışındaki sektörlerde bu korona virüsün kuluçka dönemi denen 14-15 günlük süre içerisinde işlerin tatil edilmesi gerekir. Bu önlemin aslında acilen alınması gerekir. Çünkü iş yerlerinde pek çok iş yerinde şu anda çalışma devam ediyor ve buradaki gerek servislerde gerek yemekhanelerde gerekse üretim ve hizmette sosyal mesafenin korunması imkansız durumda. Üstelik bu alanların pek çoğu da temel alanlar değil. Bunların durması toplumda önemli bir şeye yol açmaz. O yüzden bu alanlarda yani temel olmayan, zorunlu olmayan hizmet ve mal üretim alanlarında kesinlikle bir 15 günlük işlerin takip edilmesi gerekiyor. Burada bu ücretlerin hem işverenler hem de İşsizlik Sigortası Fonu tarafından ödenmesinin zorunlu hale getirilmesi gerekiyor. Buna bağlı olarak başka kamusal önlemlerin alınması gerektiğini düşü-

nüyorum ben. Geliri güvenceye almak açısından. Biliyorsunuz bu ekonomik istikrar kalkanı olarak açıklanan pakette çalışanlara, ücretlilere önemli hiçbir önemli koruma getirilmedi. Yani şirketlerin vergi borçları, kredi borçları ve benzerleri ertelendi. Aksını talep etmek lazım. Temel ihtiyaç faturaları ve borçlar, kredi borçları, hane halkının temel ihtiyaç faturalarını su, elektrik, doğalgaz, iletişim salgın süresince ertelenmeli. Yine kredi kartı borçları, tüketici kredi kartı borçlarının kesinlikle bu dönemde ertelenmesi ve bundan kaynaklı haciz işlemlerinin durdurulması gerekiyor. Yani kamusal bir biçimde halkın, çalışanların korunması için acilen alması gereken tedbirlerin bunlar olduğunu düşünüyorum.

KAYNAK NASIL BULUNACAK

Bir şunu da eklemek gerekir. Şimdi biliyorsunuz böyle dönemler söz konusu olduğunda böyle kamusal önlemler, toplumcu önlemler, kamu harcamalarını artırıcı önlemler ileri sürüldüğünde liberal çevrelerden şu itiraz geliyor buna nasıl kaynak bulunacak itirazı geliyor. Aslında bunu da söylemek lazım. Birkaç öneri, birkaç önlem var bu konuda. Birincisi şu. Yani kamunun ciddi bir kaynak sıkıntısı olduğu ve kamu kaynaklarının çok kötü kullanıldığı o nedenle de yeteri kadar kamu kaynağı olmadığını biliyoruz. Ama şu anda alınabilecek bir dizi tedbirle bile aslında bu neoliberal gidişatı tersine önlemle yapabilmek mümkün. Mesela gereksiz kamu yatırımları hemen durdurulmalıdır. Kanal İstanbul gibi başta olmak üzere yine şu garantili köprüler, yollar yine garanti ile yapılan hastaneler için kamu bütçesinden yapılan ödemeler derhal durdurulmalıdır. Bunlar kamuya önemli kaynak sağlayacaktır.

Sağlık sisteminde mevcut özelleştirme uygulamalarından vazgeçilmesi ve genel sağlık sigortasının hiçbir koşul olmaksızın bu koşul-

larda bütün yurttaşları kapsaması yine önemli bir şeydir. Katkı ve katılım payını alım yapmak için ve son olarak aslında belki de en yaşamsal önerilerden birisi şu olabilir. Korona virüsü hem tıbben hem de sosyal olarak mücadele etmek için ciddi bir servet vergisini gündeme getirmenin zamanıdır. Türkiye'de dünyada da böyle ama Türkiye'de de çok ciddi bir servet eşitsizliği vardır. Mesela en zengin yüzde bir toplumsal zenginliğin yüzde 42'sini elinde bulunduruyor. Yüzde beş toplumsal zengininin yüzde 61'ini elinde bulunduruyor. Şimdi öylesine bir olağanüstü dönemden geçiyoruz. Hem bireysel olarak hem insani olarak hem sosyal olarak bu dönemde böyle bir eşitsizlik sürdürülemez ve kabul edilemez. Dolayısıyla bu eşitsizliğe de müdahale etmek ve bunu dillendirmek gerekiyor. Salgınla mücadele için, kamu kaynaklarının artırılması için Türkiye'de varlıklı sınıfların elindeki servetin ciddi bir vergi getirilmesi ve bunun kamu kaynağı olarak toplumun ve kamunun korunması için harcanması gerektiğini düşünüyorum.

BAŞKA TÜRLÜ BİR ŞEY MÜMKÜN

Çin bir noktadan sonra virüsün gen dağılımını ortaya çıkaran kaynağın çok da yarasalardan olmayabileceğini, hatta ilk kaynağın ABD'de ortaya çıkmış olabileceğini gösteren çalışmaları da yapmaya başladı. Kaynağın ABD mi, Çin mi, Rusya mı, İran mı olduğunun çok önemi yok. Kaynağın üretim ilişkileri ve üretim düzeni olduğunu, bugün Çin'de başlayacaksa yarın İstanbul'da başlayabileceğini, başka bir zaman Stockholm'den ortaya çıkabileceğini aklımızda tutmamız gerekiyor. Herhangi bir ülkenin herhangi bir yerinde başlaması o ülkenin sorunları yüzünden olmuyor. Bütün dünyanın içine dahil olduğu doğaya karşıt, doğa düşmanı üretim sistemi yüzünden oluyor. Ve bunu kafamızda netleştirmemiz gerekiyor.

*

Bu salgın bitecek ama bir başka salgından önce bu düzeni değiştirmek için neler yapmalıyız diye kendimize sormalıyız. Dayanışarak, bir araya gelerek, komplo teorilerinden uzak durarak, salgının asli nedeninin düşmanlar değil, salgının asli nedeninin doğayı bu kadar tahrip eden bozan üretim sistemi olduğunu görelim. Duvarları yükseltilmiş, kaleleri çevrilmiş devletçiklerde yaşamak yerine emekçilerin, arkadaşların, yoldaşların, dayanışanların birbiri içerisine girdiği bir dünyada, herkesin ihtiyacı kadar tükettiği herkesin gücü kadar ürettiği bir dünyada bu tür salgınların salgın haline bile gelmeyeceğini, bütün canlıların dünyada barış içinde yaşayabileceğini görebiliriz.